

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Ірина Паласевич

КАЗКОТЕРАПІЯ

Методичні рекомендації до семінарських занять

**Дрогобич
2021**

УДК 37.013.82(072)

П 14

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 29. 06. 2021 р.)

Рецензенти :

Федорович Анна Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Клим Мар'яна Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск

Невмержицька Олена Василівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Паласевич Ірина.

П 14 Казкотерапія : методичні рекомендації до семінарських занять для фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2021. 64 с.

Запропонований посібник укладено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Казкотерапія» для фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (укладач: канд. пед. наук, доц. Паласевич І. Л.).

Посібник зорієнтовано на ознайомлення студентів із науково-педагогічними основами казкотерапії; особливостями використання художніх (народних, авторських), дидактичних, психокорекційних, психотерапевтичних, медитативних та діагностичних казок, казкотерапевтичних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку; моделювання казкотерапевтичних занять; а також специфікою співпраці вихователя з батьками щодо діагностики, розвитку, корекційного та терапевтичного впливу на особистість дитини за допомогою казки.

Містить навчально-тематичний план курсу, запитання та завдання для самоконтролю, список рекомендованої літератури, орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю, додатки.

Зміст

Передмова.....	4
Теми семінарських занять.....	5
Тема 1. Науково-педагогічні основи казкотерапії.....	6
Тема 2. Особливості використання казки в освітній роботі ЗДО.....	10
Тема 3. Казка як засіб розвитку, корекції та терапії дошкільників.....	15
Тема 4. Казкотерапевтичні технології у роботі з дошкільниками.....	22
Тема 5. Моделювання казкотерапевтичного заняття.....	29
Тема 6. Казкотерапія у співпраці вихователя з батьками....	38
Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю....	43
Список літератури.....	46
Предметний покажчик.....	49
Додатки.....	50

.....

Передмова

Специфіка педагогічної діяльності в умовах сучасних закладів дошкільної освіти підтверджує її творчий характер, оскільки вона постійно змінюється й удосконалюється. З огляду на це вихователь повинен використовувати щоразу нові знання, технології, прийоми стимулювання ініціативи та пізнавальної активності дошкільників; шукати нестандартні способи розв'язання освітніх завдань; добирати ефективні засоби впливу на особистість дитини; бути для неї оберегом, допомагати, поважати та брати до уваги об'єктивні закони її психічного розвитку, реалізовувати індивідуальний підхід до неї.

Навчальна дисципліна «**Казкотерапія**» має на меті формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти готовності до проєктування казкотерапевтичних технологій в освітній роботі з дітьми дошкільного віку.

Упродовж вивчення «**Казкотерапії**» студенти набувають умінь аналізувати особливості індивідуального розвитку дошкільників, враховувати їх при доборі казкотерапевтичних технологій у роботі з ними; використовувати можливості різних видів казок (художніх, дидактичних, психокорекційних, психотерапевтичних, медитативних) задля діагностики, розвитку, корекційного та терапевтичного впливу на особистість дитини; поєднувати казкотерапію з арт-терапевтичними методиками і техніками (ліплення, малюнка, драматизації, терапії ляльками, маскотерапії тощо); розробляти програму корекційно-розвивальних занять з казкотерапії; проєктувати педагогічні заходи із залученням практичних психологів та батьків.

Пропонований посібник зорієнтовано на допомогу студентів у самостійному оволодінні знаннями та підготовці до семінарських занять, які можуть організовуватися за такою схемою: обговорення основних питань теми; презентації проєктивних казкових тестів для дітей, казкотерапевтичних занять, розігрування фрагментів казок тощо.

Робота з посібником дасть змогу залучитись до активної, цілеспрямованої, усвідомленої самостійної діяльності. У ньому вміщено тематику семінарських занять, список основної та додаткової літератури, теоретичні відомості до кожного заняття, завдання для самостійної роботи, орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю та додатки.

Теми семінарських занять

1. Науково-педагогічні основи казкотерапії
2. Особливості використання казки в освітній роботі ЗДО
3. Казка як засіб розвитку, корекції та терапії дошкільників
4. Казкотерапевтичні технології у роботі з дошкільниками
5. Моделювання казкотерапевтичного заняття
6. Казкотерапія у співпраці вихователя з батьками

ТЕМА 1. НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ КАЗКОТЕРАПІЇ

План

1. Поняття казкотерапії. Предмет та завдання казкотерапії.
2. Функції казкотерапії (діагностична, прогностична, виховна, коригувальна).
3. Напрями казкотерапії.

Література

Основна

1. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки : метод. посіб. Нетішин, 2015. 85 с.
2. Герман Н. І., Горобець Т. В. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога : метод. посіб. Черкаси : ВВ Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2015. 142 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 310 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. Санкт-Петербург : Питер, 1998. 300 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Тихонова Е. А. Проективная диагностика в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 208 с.
6. Психічний розвиток дитини-дошкільника : навч. посіб. / С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко та ін. Київ : Світич, 2004. 345 с.

Додаткова

7. Васильцова З. П. Мудрые заповеди народной педагогики. Москва : Педагогика, 1988. 160 с.
8. Вачков И. В. Сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку. Москва : Ось-89, 2001. 188 с.
9. Волков Г. Н. Этнопедагогика : учебник для студентов средних и высших педагогических учебных заведений. Москва : Академия, 1999. 168 с.
10. Кіліченко Л. М., Лещенко П. Я., Піроженко І. М. Народнопоетична творчість для дітей. *Українська дитяча література*. Київ : Вища школа, 1979. С. 29–51.
11. Кіян Л. М. Казкотерапія – технологія розвитку психічного здоров'я і творчості дітей дошкільного віку. Олександрія, 2013. 43 с.
12. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии : подходы, диагностика. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 256 с.
13. Новий тлумачний словник української мови. У 4-х т. / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. Київ : Аконіт, 1999. Т. 1. 910 с.

14. Руденко Ю. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку емоційно забарвленою лексикою. *Актуальні проблеми дошкільної освіти та підготовки фахівців на сучасному етапі*. Бердянськ : БДПУ, 2000. № 2. С. 18–23.

15. Русова С. Ф. Вибрані твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.

Теоретичні відомості

Висвітлення теми полягає у з'ясуванні понять «казка», «терапія», «казкотерапія»; обґрунтуванні її науково-педагогічних основ.

Поняття «**казка**» розглядається як таке, що не відповідає дійсності, є байкою, вигадкою [13, с. 207]; «епічний твір народної словесності, у якому відображені різночасові вірування, погляди та уявлення народу у формі структурованої, хронологічно послідовної сюжетної оповіді, яка має чітку композиційну будову, яскраво виражену колізію» [10, с. 29–30]; синтетичний засіб, що сприяє цілісному розв'язанню завдань розумового, морального й естетичного виховання дітей [9].

До сьогодні залишаються дискусійними питання щодо походження і витоків образів, символіки казок, загалом матеріалу, який і становить експресивне тло мови казки. Своєрідними є казкові формули, зокрема зачин і кінцівка, які виділяють кордони казкового світу, спрямовують читача (слухача) на казковий лад. Основна функція зачину й кінцівки як специфічного часового обрамлення казки полягає у заданні параметрів буття, простору, часу і приналежності, локації персонажів казкового тексту (зачин) та виведенні слухача і світу персонажів (кінцівка) [14].

Художню цінність казки визначають насамперед конкретність, образність у змалюванні героїв, органічний зв'язок з їх зовнішнім виглядом й поведінкою. Мова казки завдяки наявності влучних епітетів, порівнянь, метафор, слів-повторів сприяє активізації й збагаченню мовлення дошкільників [14].

У казці – педагогічний досвід поколінь, адже вона завжди виконувала педагогічну функцію в народній педагогіці, створювала відповідні умови для творчої самореалізації маленької особистості, була тим виховним прийомом, завдяки якому дитина могла у власній уяві пережити ті ситуації, у які потрапляють казкові герої, і зробити самостійні оцінні судження щодо доцільності їхньої поведінки та дій [7]. Читаючи казку, діти творять особистий світ, де перемагають добро,

правда та справедливість – ті морально-етичні еталони, які згодом стануть основою їхнього дорослого життя [15, с. 203].

Розуміння важливого значення казки у розвитку особистості дитини сприяє виникненню поняття «**казкотерапія**», використання якої в педагогічній практиці може викликати запитання щодо складової цього поняття – «**терапія**»; чи має достатню кваліфікацію вихователь проводити терапію, а також чи не обмежує це поняття зміст і функціональне наповнення казкотерапії, адже в її рамках фахівець може проводити діагностику особливостей розвитку дитини, корекцію негативних проявів її поведінки тощо.

Дослідники акцентують на можливості використання поняття «**терапія**» поза медичним контекстом. Розглядаючи поняття арт-терапії в психолого-педагогічній практиці, ця дефініція застосовується тоді, коли «на перший план виходять завдання розвитку, виховання, соціалізації» [12, с. 16], а пріоритетним стає піклування про особистість. Поняття «**терапія**» розглядається як складова «**казкотерапії**», яка може використовуватись у різних сферах допомоги особистості: «...використовують і лікарі, і психологи, і педагоги, і кожен спеціаліст знаходить у казці той ресурс, який допомагає йому вирішувати професійні завдання» [8, с. 6].

У процесі становлення **казкотерапія** пройшла декілька взаємопов'язаних та взаємозумовлених етапів. Так, перший її етап – це усна народна творчість. Його особливістю є своєрідне розширення функціонального призначення казки з метою корекції, терапії тощо. Другий етап – збирання та дослідження казок; на третьому – казка застосовується як певна техніка, інструмент психодіагностики, корекції та розвитку особистості; четвертий – інтерактивний, що пов'язаний із концепцією комплексної казкотерапії (терапії особливим казковим середовищем, у якому можуть виявлятися потенційні можливості особистості), із розумінням казкотерапії як доцільної виховної системи [3].

Казкотерапія – це «терапія середовищем, особливою казковою обстановкою, в якій можуть проявлятися потенційні можливості особистості» [3, с. 14]; такий напрям, який, «...використовуючи метафоричні ресурси казки, дозволяє людям розвинути самосвідомість та побудувати особливі рівні взаємодії один з одним, що створює умови для становлення їх суб'єктності» [8, с. 7].

У сучасних дослідженнях відмінність між використанням казки у психолого-педагогічній роботі та власне казкотерапією є досить нечіткою. Очевидно, що це залежить від цілей і завдань, які ставить перед собою педагог. Використання казки у роботі з дітьми спрямовується на реалізацію завдань розвитку, виховання та навчання і бере витоки із народної педагогіки. Щодо казкотерапії, то її основними завданнями є корекція моделей поведінки, профілактика виникнення негативних явищ тощо через мобілізацію ресурсного потенціалу особистості з використанням метафоричної форми казки. Звісно, що у процесі використання казкотерапії також можуть вирішуватись завдання розвитку, виховання та навчання особистості, однак вони не є першочерговими.

Поняття «казкотерапія» може використовуватись у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні – це науково обґрунтований метод психолого-педагогічної профілактики та допомоги особистості, яким можуть послуговуватися спеціалісти у професійній діяльності; у вузькому – казкотерапія є інструментом діяльності фахівця і може несистематично використовуватись у роботі з дітьми [3].

Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку може використовуватись задля діагностики, розвитку, корекційного та терапевтичного впливу на особистість дитини.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Що таке казкотерапія? Охарактеризуйте її предмет та завдання.
2. У чому полягають діагностична, прогностична, виховна та коригувальна функції казкотерапії?
3. Назвіть основні напрями казкотерапії.
4. Підготуйте доповідь на тему: «Казкотерапія як інструмент розвитку особистості дитини та її здібностей».
5. Доберіть проєктивні казкові тести для дітей дошкільного віку.

ТЕМА 2. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ В ОСВІТНІЙ РОБОТІ ЗДО

План

1. Казка як жанр літератури. Класифікація казок: художні (народні, авторські); дидактичні; психокорекційні; психотерапевтичні; медитативні казки.
2. Освітні можливості різних видів казок.
3. Алгоритм побудови казки.
4. Діагностичні казки.

Література

Основна

1. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки : метод. посіб. Нетішин, 2015. 85 с.
2. Вачков И. В. Сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку. Москва : Ось-89, 2001. 188 с.
3. Герман Н. І., Горобець Т. В. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога : метод. посіб. Черкаси : ВВ Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2015. 142 с.
4. Деркач О. Педагогіка творчості : казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця : ВДПУ, 2008. 48 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 310 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. Санкт-Петербург : Питер, 1998. 300 с.
7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Тихонова Е. А. Проективная диагностика в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 208 с.
8. Туріщева Л. В. Психокорекційні ігри в роботі педагога. Харків : Основа. 2007. 224 с.
9. Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. Харків : Ранок, 2013. 160 с.

Додаткова

10. Бреусенко-Кузнецов О. А., Плетка О. Т. Зустріч із казкою. *Простір арт-терапії : міф, метафора, символ*. Київ, 2008. С. 82–84.
11. Деркач О. Чарівна сила психокорекційної казки. *Ії величність гра : теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* / за ред. Г. Тарасенко. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. С. 241–250.

12. Кіян Л. М. Казкотерапія – технологія розвитку психічного здоров'я і творчості дітей дошкільного віку. Олександрія, 2013. 43 с.

13. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : Академія, 1997. 752 с.

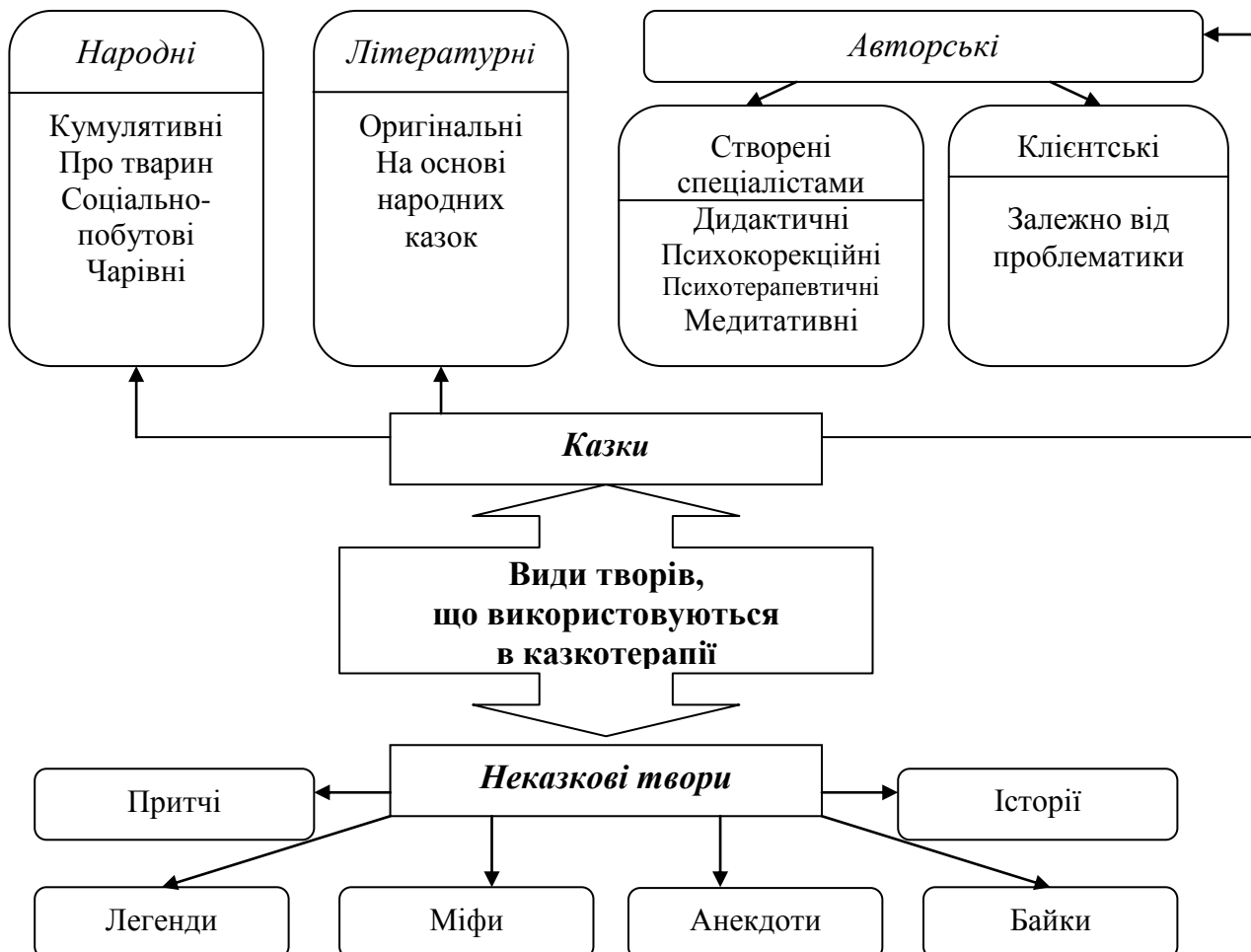
14. Самошкіна Л. М. Посібник із підготовки до «Спецпрактикуму». Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2010. 20 с.

Теоретичні відомості

Використання казкотерапії передбачає роботу педагога з різними видами казок, в основі яких лежить поняття метафори, що має важливе значення для розуміння впливу цих творів на особистість дитини [13, с. 456].

Науковці виокремлюють три групи казок, які використовуються у контексті методу казкотерапії, четверту групу становлять твори неказкових літературних жанрів [5].

Класифікація казок та творів, що використовуються в казкотерапії

Поділ казок на народні та літературні є усталеним у фольклористиці. Народні казки створювалися і створюються упродовж століть і не мають конкретних авторів. Поряд із використанням їх як творів для читання, вони також знайшли застосування в казкотерапевтичній роботі.

Народні казки поділяються на кумулятивні, казки про тварин, соціально-побутові та чарівні. Основою **кумулятивних казок** («Колобок», «Рукавичка», «Ріпка», «Курочка Ряба» тощо) є своєрідне багаторазове повторення певної дії, її перетворення на щось нове. Часті повтори в цих казках роблять їх неперевершеним інструментом у вихованні й розвитку найменших дітей, оскільки дають можливість краще запам'ятовувати і відтворювати текст. Крім того, вони містять, так би мовити, «зашифровані» метафоричні послання, які можуть бути використані для того, щоб у ненав'язливій формі продемонструвати дітям переваги дружби, слухняності, поваги до старших, цінування того, що маєш тощо.

Соціально-побутові казки менш поширені, аніж казки про тварин, вони не такі давні за походженням. У них розкривається побутове життя персонажів, на тлі якого викривається та висміюється зло, даються моральні оцінки тим чи тим учинкам.

Чарівні казки найчастіше використовуються у казкотерапевтичній роботі, оскільки описують у метафоричній формі процес становлення особистості, пошук власного «Я».

Літературні казки більш образні, емоційні, ніж народні. Вони несуть відображення авторського бачення світу. Їх поділяють на дві групи: оригінальні та ті, які були створені на основі народних казок. До першої групи входять твори, породжені індивідуальною фантазією автора, написані на основі сюжетів народних казок, до іншої – створені спеціалістами (психологами, педагогами, вихователями), а також казки, складені самими дітьми [3].

Дослідниця Т. Зінкевич-Євстигнеєва до казок, створених спеціалістами, відносить дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні та медитативні. **Дидактичні казки** найчастіше створюються педагогами для своєрідного подання певної інформації та створення позитивної мотивації до процесу навчання. При цьому абстрактні символи (цифри,

букви, арифметичні знаки) одухотворюються, створюється казковий образ світу, в якому вони живуть [5].

Наступними у класифікації є **психокорекційні казки**, які створюються для «м'якого» впливу на поведінку дитини, демонстрації в метафоричній формі шляхів подолання певної проблеми через показ схожого за віком та характером персонажа, який успішно врегульовує подібну ситуацію. Слід зазначити, що такі казки часто називають також психотерапевтичними історіями чи метафорами, але Т. Зінкевич-Євстигнєєва класифікує їх як психокорекційні з огляду на те, що вони «торкаються саме поведінкового аспекту особистості, ненав'язливо привносять моделі успішної поведінки та реагування, змінюють ставлення до ситуації з «неадекватного» на «більш адекватне»» [6, с. 38].

Щодо **психотерапевтичних казок**, то до них відносять ті, у яких розкривається сенс буття; це казки, які безпосередньо звернені до душевного, внутрішнього світу особистості. Особливістю психотерапевтичних казок є те, що вони ніби-то незавершені та спонукають дитину до певних роздумів, тим самим стимулюючи процес саморозвитку, самовиховання [5, с. 136].

Медитативні казки створюються насамперед з метою зняття психоемоційного напруження, вибудовування гармонійних моделей взаємовідносин, розвитку особистісних ресурсів. Тому у них завжди відсутні негативні герої, адже основне їх завдання полягає у створенні злагоджених позитивно-емоційних відносин із довкіллям, людьми, які оточують дитину, та самою собою. Цей вид казок спрямований на виховання ідеального «Я» з метою його підтримки та посилення, а також особистісного зростання [5, с. 217].

Окремим видом є авторські казки, складені самими дітьми чи дорослими – **клієнтські казки**. Щодо дітей дошкільного віку, то вони створюються в більшості випадків разом із вихователем індивідуально або ж з усією групою. Особливий інтерес та цінність вони становлять саме для тих, хто є їхніми авторами; допомагають розв'язанню найрізноманітніших проблем, сприяють розкриттю внутрішнього потенціалу особистості дитини, підвищують її самооцінку, дають змогу встановити контакт із вихователем та групою тощо. Власне сам процес створення і подальша робота з такими казками є найбільш ефективним та перспективним напрямом роботи у контексті казкотерапії [3].

До **неказкових творів**, які використовуються у казкотерапевтичній роботі, належать притчі, легенди, історії, міфи, байки, використання яких розширює можливості казкотерапії, сприяє більш повному розкриттю потенціалу цього методу.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які особливості використання казкотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку?

2. У чому полягають можливості різних видів казок (художніх, дидактичних, психокорекційних, психотерапевтичних, медитативних, діагностичних)?

3. Який алгоритм побудови цих казок?

4. Доберіть авторські психотерапевтичні казки, що сприяють успішній адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти; продумайте запитання для обговорення і можливі технології використання казки.

5. Завдання для практичної роботи студентів: «Діагностичне казкове інтерв'ю»: уяви Казкову країну та намалюй її; ким би ти хотів(ла) стати в Казковій країні, чому. Уяви себе чарівником: що ти зробиш у Казковій країні; вдома, в сім'ї; на роботі (у дитячому садку); у колі друзів; для свого педагога; на яку тварину (*орел, кішка, миша, собака, білка, лев, олень, слон, заєць, жаба, оленяtko, тигр, змія, ведмідь, мавпа, черепаха*) ти хотів(ла) б перетворитися і чому; щоб ти вибрав(ла): бути маленькою дитиною, більш дорослою людиною або залишитися таким(ою), як ти є, чому. Якби ти зустрів(ла) чарівника, що ти побажаєш (назви три бажання); постав три запитання педагогу [14, с. 9].

ТЕМА 3. КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ, КОРЕКЦІЇ ТА ТЕРАПІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

План

1. Вплив казки на реалізацію завдань виховання дітей дошкільного віку.
2. Корекційно-розвивальні та терапевтичні можливості казок.
3. Розвиток емоційно-вольової сфери дошкільників та навичок спілкування засобами казкотерапії. Виховання охайності й акуратності.
4. Креативний розвиток дітей засобами казки.
5. Корекція відхилень у поведінці дітей засобами казки.
6. Терапія втрат, гіперактивної поведінки, дитячих страхів, ліні засобами казкотерапії.
7. Профілактика брехні, хвастоців, впертості, негативізму у дітей.

Література

Основна

1. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки : метод. посіб. Нетішин, 2015. 85 с.
2. Герман Н. І., Горобець Т. В. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога : метод. посіб. Черкаси : ВВ Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2015. 142 с.
3. Деркач О. Педагогіка творчості : казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця : ВДПУ, 2008. 48 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 310 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. Санкт-Петербург : Питер, 1998. 300 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Тихонова Е. А. Проективная диагностика в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 208 с.
7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками. Санкт-Петербург : Речь, 2005. 220 с.
8. Психічний розвиток дитини-дошкільника : навч. посіб. / С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко та ін. Київ : Світич, 2004. 345 с.

Додаткова

9. Аматыєва О. П. Використанні елементів казкотерапії для емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2005. № 2. С. 77–84.

10. Євтушок Б. А., Петренко О. Б. Застосування казкотерапії як засобу психодіагностики та психокорекції при роботі зі страхами у дітей. *Наука, освіта, суспільство очима молодих*. Рівне : РВВ РДГУ. 2019. С. 173–174.

11. Кіян Л. М. Казкотерапія – технологія розвитку психічного здоров'я і творчості дітей дошкільного віку. Олександрія, 2013. 43 с.

12. Литвинцева Л. Сказка как средство воспитания дошкольника. Использование приемов сказкотерапии. Санкт-Петербург : Детство-Пресс, 2010. 160 с.

13. Макеєва І. П. Казка як засіб розвитку емоційної сфери у дошкільників з порушенням поведінки. *Дошкільна освіта*. 2002. № 1. С. 70–75.

14. Плетка О. Т. Казка як вектор побудови життєвих стратегій. *Простір арт-терапії*. Київ, 2011. Вип. 1 (9). С. 58–64.

Теоретичні відомості

Із усіх видів казок особливої уваги потребують **психокорекційні** та **психотерапевтичні**. Перші з них використовуються для подолання негативних проявів поведінки дитини, певних рис її характеру (жадібність, сором'язливість, несамотійність, невпевненість, неохайність, агресивність, примхливість тощо). Такі казки навчають дитину ввічливості, доброзичливості, сприяють формуванню позитивного ставлення до оточення. Розробляючи таку казку, вихователю неодмінно слід визначити казкового героя, описати його так, щоб дитина побачила себе у ньому; змодельовати ситуацію, в яку потрапив герой казки, та розповісти, як саме він її вирішить. Так дитина може адекватно оцінити свої дії, поведінку, мінімізувати її негативний вплив на оточення, поступово навчиться долати труднощі, які трапляються на її життєвому шляху, набуватиме впевненості у своїх силах.

Психотерапевтичні казки сприяють збагаченню внутрішнього світу дітей, зцілюють душу. Вони визначають особливий зміст подій; майже завжди багатогранні; часто закінчуються, спрямовуючи дитину до роздумів, що сприяє їхньому особистісному зростанню. Психотерапевтичні казки використовуються у процесі врегулювання певних проблемних ситуацій та створюються поетапно:

- Насамперед слід обміркувати проблему, що турбує дитину. «Налаштувались на хвилю» її почуттів і переживань, намагаючись зрозуміти, як ця ситуація сприймається нею.

- Сформулювати основну ідею казки: що саме ми хочемо донести до свідомості дитини; який розв'язок проблеми можемо запропонувати за допомогою казки.

- Оповідючи казку, важливо починати з представлення героя, який має схожі риси характеру або ж страхи, побоювання, тривоги чи конфлікти. Це дає змогу дитині ототожнити, ідентифікувати себе з героєм, зробивши її водночас дійовою особою казки.

- Акцентувати на позитивному у характері героя, схожого на дитину.

- Описувати на початку казки певну ситуацію, а потім переходити до її позитивного вирішення.

- Під час розповіді слід вивчати реакцію дитини на почуте; звертати увагу на те, коли вона захоплена, а коли їй нудно; не залишати без уваги коментарів та запитань дитини за змістом казки, які допоможуть зрозуміти її думки й переживання.

- Обирати казки, які позбавляють дитину від негативних проявів характеру, наприклад, агресії. У таких казках основним завжди є негативний герой, який демонструє свою агресію стосовно інших героїв. Завдяки негативним прикладам поведінки героїв казки дитина розуміє, що так можна зашкодити не тільки іншим людям (героям з казок), але, насамперед, собі. Коли ж людина чинить добро, то цим викликає позитивне ставлення до себе, таким чином у казках завжди перемагає добро.

- Важливого значення надавати казкам, що спрямовані на підвищення самооцінки дошкільників, які розвивають у них впевненість у собі, ініціативність, наполегливість. На прикладі цих казок діти розуміють, що для досягнення певної мети, важливо вірити в себе та свої можливості.

Способи розв'язання конфліктних ситуацій в казках
[4, с. 17]

<i>Спосіб</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Використання в психолого-педагогічній практиці</i>
Пряма агресія	Герой бере меч і вбиває дракона.	Вирішення проблеми з позиції сили. Показати ворогам свою фізичну і ментальну силу.
Хитрість	Герой вдає із себе слабкого, невмілого, нерозуміючого: Кіт в чоботях говорить людожеру, що нізащо не повірить, що той може перетілитися в мишку; Івасик-Телесик запевнює Бабу-Ягу, що не вміє залазити на заступ тощо.	Розглянути ситуацію з різних сторін, обернути її на жарт.
Використання чарівних предметів і помічників	Перстень для зростання сили тощо.	Передача дітям предметів, що його вберігатимуть: камінців, намистинок, каблучок тощо. Навіювання почуття захищеності.
Групове вирішення проблем	Герої диференціюють обов'язки між собою, кожен бере на себе те, що вміє робити найкраще.	Достеменний розподіл обов'язків і ролей в колективі дітей.

Важливо на казкотерапевтичному занятті сформувані у дітей уміння перетілитися у конкретний казковий образ, називаючи ті якості, які йому притаманні. Під час роботи з дітьми можна використовувати різні казкові персонажі:

- **Попелюшка.** Попелюшка мешкає на кухні, біля припічку і спить у коробці із золою. Золю (попіл) асоціюють ті предмети, які вже згоріли. Вогонь – знак очищення і перетворення. Попелюшка спить поруч з вогнем і поглинає в себе його міць. Ця сила допомагає їй пережити страждання і негаразди. Приниження, біль та кривди, які їй завдали сестри і мачуха, подібно до вогню, Попелюшка перетворює

на любов. Треба мати сміливе і гаряче серце, щоб вміти залишатися доброю в будь-яких життєвих ситуаціях і не зачерствіти душею, коли тебе ображають, не поважають й дорікають.

• **Снігова королева.** Г. К. Андерсен описував Снігову королеву надзвичайно вродливою; вона була вся з льоду. Очі її блищали, як зірки, але в них не було ні ласки, ні тепла, ані любові. Лід – це змерзлі кристалізовані емоції й почуття, а холонокровний розум – це і є місце роботи Снігової королеви. Втім спробуємо глибше придивитися до Снігової королеви. Сама королева з її крижаними палацами – це на психологічному рівні відчуженість, безсердечність, крижаний спокій, вміння володіти собою, твердість характеру, рішучість, врівноваженість. Чи усі перелічені якості є негативними? А чи бувають в житті ситуації, в яких ми повинні бути врівноваженими, уміти володіти собою? Однак усе перебільшене шкодить.

Постать Снігової королеви є дуже корисною для боязких і невпевнених, занадто чутливих, м'яких за характером дітей. Цей образ втілить в їх характер віру в себе, силу, твердість, стійкість перед певними труднощами, а також допоможе і занадто збудливим, темпераментним дітям. Він приведе у спокій зайвий запал, який присутній у дітей, а також врівноважить і заспокоїть їх.

• **Снігуронька.** Снігуронька створена з пухкого снігу, який так подобається дітям взимку. Однак як тільки починає пригрівати сонечко, вона не виходить на вулицю, лише сумує та плаче. Адже її найкращими друзями є холод, тінь та дощик. Сонце – це втілення любові, здатність дарувати теплоту й відраду. Чи може Снігуронька потоваришувати з сонцем? Напевно, так, але тоді вона розтане. На землі Снігуронька не зможе вижити, якщо зустрінеться з сонцем. Її життя не можна поєднати з життям справжніх людей, бо їх любов рівнозначна сонцю. А як ви гадаєте, чи варто сумувати за Снігуронькою, яка обернулася в хмаринку? Чи можна з радістю сприймати її перетворення? Адже перетворившись на хмаринку, Снігуронька більше не буде сумувати та стане легкою, сонячною і щасливою.

• **Фея.** Повітряно легке створіння, наділена магичною силою. Фея – промениста, зоряна істота, своєрідний посередник між Землею і Космосом, між світом людей і царством богів. Фея пов'язана саме зі

стихією повітря, а це означає, що вона пов'язана зі світлом, що пронизує усе на землі. Сама Фея і є світло. Бути феєю – означає довіряти собі, вірити в свої сили та можливості.

- **Баба Яга** – могутня чародійка, яка живе в хаті на курячих ніжках, що стоїть на варті між світом живих і мертвих. Тільки сміливі герої, здатні подолати страх смерті, можуть боротися з Ягою і перемогти її.

- **Квіти** – благословенний знак краси і процвітання життєвих сил, емблема внутрішніх енергій. Як квіти, розцвітаючи, манять лагідним ароматом, так само кожен з нас здатен випромінювати любов, красу і радість.

- **Ластівка.** Цей птах є символом приходу весни й оновлення, символом новітнього життя. Невипадково саме ластівка врятувала Дюймовочку, перенісши її в новий світ, де дівчина знайшла багато друзів, збудувала своє щасливе майбутнє.

- **Лебідь.** Білосніжний лебідь символізує чисті і прекрасні думки. Це знак високого духовного польоту, краси, грації та ніжності. Саме в лебеді поєднується символ чистоти, страждання і відданості, що зображено в багатьох казках (наприклад, «Дикі лебеді», «Гидке каченя»). Дітям, які мають низьку самооцінку, корисно «пожити» в образі лебедя.

- **Пугач** – нічний хижий птах, який відмінно бачить у темряві. Він символізує темряву і невідомість. Саме через безстрашне сприймання таємничості, невідомості цих птахів вважають мудрими. Пугач означає символ відродження, переходу від негативних станів у спокійне і гармонійне сприйняття життя.

- **Заєць.** Як уже склалося у народі, заєць уособлює собою страх, слабкість, хвалькуватість, невиправдану самовпевненість. Однак є казки, де ми можемо спостерігати й інші його риси, а саме цікавість, сміливість, грайливість і терплячість.

- **Змія** – різносторонній образ. Змій бояться, з ними пов'язують підлість і підступність. Змія має здібність скидати свою шкіру, виходячи з цього вона уособлює енергію відродження та безпеки. Різні змії можуть нести різні символи і пояснення.

- **Пантера** – мудра, спритна, відважна на великі вчинки, безстрашна, володіє захоплюючою граціозністю і пластичністю.

Рішучість, терплячість, відвага – риси, притаманні пантері і які є корисні кожній людині.

Використання цих казкових образів сприяє подоланню в дітей нерішучості, невпевненості у собі, страху.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте корекційно-розвивальні та терапевтичні можливості казок.

2. Які казкотерапевтичні технології слід використовувати з метою корекції емоційно-вольової сфери дошкільників?

3. Доберіть казки для дітей:

- які погано засинають;
- бояться темряви;
- вередують;
- соромляться;
- бояться нового;
- не вміють доводити справи до кінця.

4. Придумайте продовження до казок, спрямованих на подолання дитячих страхів:

• *«Одна дівчинка (хлопчик) говорить тихо-тихо: «Як страшно!» Чого ж вона (він) так боїться?»;*

• *«Одного разу, прокинувшись зранку у своєму ліжечку, дівчинка (хлопчик) говорить: «Мені наснився поганий сон...». Що ж могло наснитись дівчинці (хлопчику)?».*

5. Пригадайте відому вам казку та спробуйте змінити її:

• введіть до тексту казки один або декілька разів частку «не» для того, щоб «розвернути» сюжет казки, але зберегти при цьому всі її основні елементи та персонажів;

• введіть до сюжету казки одного або декількох героїв з інших казок;

• змініть позитивних персонажів казки на негативних і навпаки;

• змініть функції персонажів казки на ті, що їм непритаманні;

• викресліть з казки «помічників» головного героя;

• викресліть з казки «шкідників», які заважають головному герою.

• змініть прагнення головного героя;

• перенесіть героїв відомої казки в інший час чи місце дії.

ТЕМА 4. КАЗКОТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

План

1. Ознайомлення дітей з казкою.
2. Методика роботи з існуючою казкою: розповідання; аналіз; переписування казки (із складанням власної кінцівки або з переписуванням ситуації у казці, що викликає дискомфорт).
3. Творчі казкотерапевтичні технології у роботі з дошкільниками. Правила створення казки дітьми.
4. Використання казки в терапії грою.
5. Поєднання казкотерапії з арт-терапевтичними методиками та техніками: ліплення, малюнку, драматизації, терапії ляльками, маскотерапії, піщаної терапії, роботи з картами.

Література

Основна

1. Герман Н. І., Горобець Т. В. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога : метод. посіб. Черкаси : ВВ Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2015. 142 с.
2. Деркач О. Педагогіка творчості : казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця : ВДПУ, 2008. 48 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 310 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. Санкт-Петербург : Питер, 1998. 300 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Кудзилов Д. Б. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2004. 144 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками. Санкт-Петербург : Речь, 2005. 220 с.
7. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 160 с.
8. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.
9. Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. Харків : Ранок, 2013. 160 с.

Додаткова

10. Бреусенко-Кузнецов О. А., Плетка О. Т. Зустріч із казкою. *Простір арт-терапії : міф, метафора, символ*. Київ, 2008. С. 82–84.

11. Бреусенко-Кузнецов О. А. Створення казки (або легенди) за опірними словами. *Простір арт-терапії : міф, метафора, символ*. Київ, 2008. С. 59–62.
12. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2005. № 25. С. 203–205. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/1376/1/05bovovvd.pdf>
13. Бурчик О. В. Казкотерапія як нова педагогічна технологія. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. № 11. Ч. 1. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2006_11_1/doc_pdf/Burchik_st.pdf
14. Вознесенська О. Л., Невах Є. В. Арт-терапевтичний вплив на структури особистості в роботі з образом «Я». *Простір арт-терапії*: Київ : Міленіум, 2009. Вип. 2 (6). С. 4–15.
15. Дронова О. О., Шаталова О. О. Лялька як засіб розвитку креативності в дошкільному дитинстві. *Розвиток творчої особистості в системі дошкільної освіти*. Слов'янськ : СДПУ, 2003. С. 126–128.
16. Клименко Н. Г. Казкотерапевтичні технології у сучасній практиці. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. праць КПНУ ім. І. Огієнка. 2013. Вип. 19. С. 22–239.
17. Коваль Л. Г., Зверева І. Д., Хлебик С. Р. Соціальна педагогіка. Соціальна робота : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 392 с.
18. Макаренко Л. Театр – мистецтво життя. *Джміль*. 1999. № 4. С. 14–15.
19. Осика О. Арт-терапевтичні методи як чинник морального розвитку особистості дитини. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Вип. 13. С. 218–228.
16. Філь О. В. Казкотерапія в соціально-педагогічній практиці. *Педагогічні науки*. 2008. № 1. URL : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Natural/Vznu/ped/2008_1/vypusky/2008-26-06/fil.pdf

Теоретичні відомості

Метод казкотерапії сьогодні перебуває на стадії активного розвитку та практичного використання вихователями, психологами, соціальними педагогами, що зумовлює появу нових форм і методів роботи з казками.

М. Кисельова виділяє такі форми казкотерапії: **за кількістю суб'єктів, задіяних у ній** (групова та індивідуальна); **за рівнем активності клієнта** (активна, змішана, пасивна); **за тривалістю** (короткочасна та довготривала) [7].

Т. Зінкевич-Євстигнеєва виокремлює такі види казкотерапевтичної роботи:

- розповідання казок (групове та індивідуальне);
- створення казок (інтерпретація, переписування, дописування, власне створення);

- постановка казок (казки на піску, театралізовані ігри, терапевтичні лялькові спектаклі);
- аналіз казок (терапевтичний аналіз – бібліотерапія та вирішення «відкритих» казкових завдань, дослідження архетипів та образів);
- малювання казок (психодіагностичне, спонтанне);
- медитації на казку;
- лялькова казкотерапія [4].

Усі види казкотерапевтичної роботи існують у взаємопов'язаному комплексі і можуть використовуватись як окремо, так і в поєднанні з іншими.

Форми і види казкотерапії

Види казкотерапії	Форми казкотерапевтичної роботи	
	Групова	Індивідуальна
Аналіз казки	Вирішення казкових завдань; бібліотерапія; аналіз групової казки, створеної учасниками; аналіз казки одного з учасників; аналіз народної чи літературної казки.	Вирішення казкових завдань; бібліотерапія; аналіз народної чи літературної казки; аналіз казки, написаної клієнтом.
Створення казки	Групове створення казки по колу із записуванням; групове створення казки по колу без записування.	Індивідуальне створення казки; спільне (із вихователем) створення казки.
Пригадування казки	Групове пригадування відомої всій групі казки по колу; дописування казки; переписування казки.	Індивідуальне пригадування казки; пригадування фрагменту казки; дописування казки; переписування казки.
Розповідання казки	Розповідання по колу відомої всій групі казки; розповідання казки за ролями; розповідання казки від першої чи третьої особи; казкові медитації.	Розповідання дитиною улюбленої казки від першої чи третьої особи, від імені різних героїв казки; казкові медитації.
Малювання казки	Груповий малюнок казки (народної, літературної чи	Малюнок за мотивами казки (народної, літературної чи

	складеної дітьми); груповий малюнок фрагменту казки; груповий малюнок за мотивами казки; груповий малюнок чи колаж «Карти казкової країни» (автор Т. Зінкевич-Євстигнеєва).	власної); малюнок фрагменту казки; індивідуальна «Карта казкової країни» (автор Т. Зінкевич-Євстигнеєва); малюнок «Дощ у казковій країні»; малюнок «Моя родина в образах казкових героїв»; малюнок казкових героїв.
Інсценування (постановка) казки	Постановка казки (народної, літературної чи складеної дітьми) з попередньою підготовкою (або її фрагменту); спонтанна постановка казки (або її фрагменту).	Індивідуальна чи парна (разом із вихователем) постановка народної, літературної чи казки, складеної дитиною.
Лялькова казкотерапія	Групове виготовлення ляльок казкових героїв і подальша робота з ними; групова постановка казки (чи фрагменту) із використанням ляльок; «Казкові фігурки» (авторська техніка).	Індивідуальне виготовлення ляльок та подальша робота з ними; «Казкові фігурки» (авторська техніка).
Імідж-терапія	Групова імідж-терапія.	

Так, **аналіз казки** передбачає вирішення казкових завдань; бібліотерапію; власне аналіз казки (народної чи авторської, складеної дитиною індивідуально чи групою). Техніка вирішення **казкових завдань** використовується з метою діагностики, наприклад, особливостей психічного розвитку дитини. **Бібліотерапія** (терапевтична та корекційна робота з книгою) – це казкотерапевтична техніка, що полягає у слуханні або самостійному читанні художніх та спеціально створених терапевтичних казок та подальшому їх обговоренні [16].

Власне аналіз казки використовується в основному з діагностичною, терапевтичною та корекційною метою. Особливістю такого аналізу є те, що його варто проводити разом із дитиною, уникаючи при цьому прямих інтерпретацій. Основними підходами до

аналізу казок є: лінгвістичний, психотерапевтичний, казкотерапевтичний.

Групове та індивідуальне створення казки. Казки, які дитина чи дорослий створює самостійно, можуть бути найрізноманітнішими. Це створення власної казки самостійно або ж спільно з вихователем, за вигаданим прізвиськом, від імені певного персонажа чи предмета, що розміщений у кімнаті, послідовне створення казки всією групою по колу із записуванням чи без нього тощо. Цей вид казкотерапії може бути корисним для діагностичної, корекційної та розвивальної роботи.

Пригадування казки у групі та індивідуально відбувається у такий спосіб: групове та індивідуальне пригадування відомої всій групі казки по колу; пригадування фрагменту казки; дописування казки; переписування казки. Цей вид казкотерапії найчастіше використовується з метою діагностики. Викривлення дитиною тексту казки, що пригадується, може трактуватися як виникнення у неї певних проблем, труднощів. **Переписування чи дописування казки** доцільне тоді, коли дитині чимось не подобається сюжет, чи то певна ситуація, кінцівка, перебіг подій у казці. Метод переписування чи дописування казки є діагностичним, оскільки те, що не подобається дитині, або ж те, що вона заперечує, часто свідчить про актуальну нерозв'язану проблему або є проявом основних життєвих принципів [4, с. 84].

Розповідання є найпоширенішою практикою використання казок. Батьки, вихователі розповідають казки дитині з різною метою: пізнавальною, задля розваги тощо. Однак у контексті методу казкотерапії розповідання казок характеризується певними особливостями і має такі форми: у груповій роботі – розповідання казки у групі по колу; за ролями; від першої або третьої особи; в індивідуальній роботі – розповідання казки вихователем від третьої особи, розповідання дитиною улюбленої казки від першої чи третьої особи, від імені різних героїв казки, казкові медитації. **Групове розповідання** казки використовується найчастіше з метою діагностики, корекції та розвитку міжособистісних взаємин у групі, а також дасть змогу створити сприятливу атмосферу для міжособистісного креативного спілкування та може сприяти груповій згуртованості. Метою **індивідуального розповідання** казки є налагодження спілкування з дитиною; розвиток її емоційної сфери, пізнавальних психічних процесів тощо; діагностика та корекція поведінкових проявів

(розповідання або написання улюбленої казки); заспокоєння, нормалізація емоційного стану, розвитку впевненості у власних силах та здібностях, набуття позитивного досвіду шляхом занурення в чарівний ресурсний світ казки (казкові медитації) [3].

Малювання казки. Цей вид казкотерапії включає такі форми: груповий чи індивідуальний малюнок казки, її фрагмента чи за її мотивами (народної, літературної або складеної групою); груповий чи індивідуальний малюнок або колаж «Карти казкової країни» (Т. Зінкевич-Євстигнеєва); в індивідуальній роботі – малюнки «Дощ у казковій країні», «Моя родина в образах казкових героїв»; малюнок казкових героїв та ін. [5].

Особливістю індивідуального та групового малювання є те, що цей процес дає змогу виявити та розвинути ресурсний потенціал особистості саме завдяки казковій тематиці, яка, звісно, викликає позитивні емоції. У випадку індивідуальної форми роботи малюнок і подальша робота з ним дає особистості можливість зануритись у власний світ, тоді як групове малювання може дати важливу інформацію про розподіл ролей у групі та її згуртованість [16].

Лялькова казкотерапія та інсценування (постановка) казок. Це може бути спонтанна чи з попередньою підготовкою постановка казки; індивідуальна чи спільна із вихователем постановка народної, літературної чи самостійно складеної дітьми казки; індивідуальне чи групове виготовлення ляльок казкових героїв і подальша робота з ними; групова постановка казки (чи фрагмента казки) із використанням ляльок, «казкових фігурок». Особливістю казкотерапевтичних постановок є те, що вони не передбачають заучування ролей, репетицій. Беручи участь в інсценуванні казок, дитина виявляє своє ставлення до інших дітей, навколишнього світу та до себе самої. Така форма роботи сприяє розвитку творчого потенціалу дитини, надає їй впевненості у своїх силах [18].

Казкова імідж-терапія, ефективність якої базується на твердженні, що для багатьох людей глибокі позитивні особистісні зміни починаються зі змін у зовнішності: «З новим іміджем людина символічно отримує і нове минуле, теперішнє і майбутнє... У казковому образі людина може компенсувати те, чого їй не вистачає у житті» [6, с. 117]. Використання цього виду казкотерапії уможлиблює перевтілення дитини в певний казковий образ. Як правило, корекційний і

терапевтичний ефекти досягаються тоді, коли обирається непригаманий, але бажаний для дитини образ.

У своїй професійній діяльності вихователь може використовувати усі види казкотерапії як в індивідуальній, так і груповій роботі з дітьми, творчо підходити до їх використання, орієнтуючись на запити дітей та враховуючи їх індивідуальні особливості.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте основні методи роботи з існуючою казкою: розповідання; аналіз; переписування казки (із складанням власної кінцівки або з переписуванням ситуації у казці, що викликає дискомфорт).

2. Проілюструйте можливості використання методів арт-терапії та казкотерапії на матеріалі психокорекційних казок М. Панфілової зі збірки «Лісова школа» та основні етапи цього процесу.

3. Розробіть методичні рекомендації щодо роботи з казковими картами.

4. Складіть словник казкових символів.

5. Завдання для практичної роботи студентів:

- Підготуйте казкову розповідь про себе (свою родину, своїх друзів).

- Перекажіть улюблену казку від імені позитивного та негативного героїв.

- Візьміть участь у роботі однієї з творчих груп, завдання яких: із дібраних прикладів різних видів казок підготувати презентації їх на занятті (дібрати і записати музичний супровід, намалювати казку, виготовити ляльки).

ТЕМА 5. МОДЕЛЮВАННЯ КАЗКОТЕРАПЕВТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

План

1. Принципи роботи з казками.
2. Алгоритм складання та аналізу казок.
3. Етапи казкотерапевтичного заняття. Творча робота за мотивами казки.
4. Схема аналізу казки.
5. Ефективність використання казкотерапевтичних технологій в роботі з дітьми.

Література

Основна

1. Герман Н. І., Горобець Т. В. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога : метод. посіб. Черкаси : ВВ Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2015. 142 с.
2. Деркач О. Педагогіка творчості : казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця : ВДПУ, 2008. 48 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 310 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. Санкт-Петербург : Питер, 1998. 300 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Кудзилов Д. Б. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2004. 144 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками. Санкт-Петербург : Речь, 2005. 220 с.
7. Панфилова М. А. Лесная школа : Коррекционные сказки и настольная игра для дошкольников и младших школьников. Ростов-на-Дону : Феникс, 2009. 121 с.
8. Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. Харків : Ранок, 2013. 160 с.

Додаткова

9. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки : метод. посіб. Нетішин, 2015. 85 с.
10. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 160 с.
11. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии : подходы, диагностика. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 256 с.

12. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.

Теоретичні відомості

Розробляючи корекційно-розвивальне казкотерапевтичне заняття з дітьми дошкільного віку, найперше завдання, яке розв'язує вихователь, – це накопичення позитивних емоцій у дітей, встановлення позитивного психологічного клімату, налаштування на подальшу роботу. Для цього з дітьми проводяться **медитації** (статичні або динамічні), в основі яких лежать казки-подорожі.

Для проведення **статичної медитації** необхідно, щоб дитина зайняла зручне для неї положення. Це можуть бути мати, килимки або ж звичайні стільці; головне, щоб дитині було зручно. **Психодинамічні медитації** супроводжуються рухами. Можна дібрати музику, яка допомагає релаксації. Найкраще для медитацій підходять звуки природи. Казка, що добирається для медитації, не повинна бути занадто складною і довгою (тривалістю не більше п'яти-семи хвилин). Тексти медитацій вихователь може продумувати і сам, за аналогією, використовуючи образи, які найбільше любляють діти.

Важливо також продумати **казкові завдання**, які притаманні майже кожній казці. Це ті випробування, перешкоди і труднощі, що зустрічаються казковому герою на шляху до мрії; як справляється з ними герой, чи допомагає йому хтось, чи перешкоджає; чи досягає мети; чи змінюється герой, пройшовши свій шлях, і в чому це виражається. Таким чином, справляючись з труднощами, відбувається трансформація станів головного героя, він набуває нових якостей. Це, по суті, зашифровані в казці алгоритми розв'язання певних життєвих проблем. Аналізуючи з дітьми такі казкові завдання, необхідно продумати якомога більше способів їх подолання. Варіанти, запропоновані дитиною, дадуть вихователю діагностичну інформацію про ті способи подолання труднощів, які вона використовує у своєму житті.

Ефективним на казкотерапевтичних заняттях є використання техніки «Казкові фігурки». У процесі вибору фігурки та через створення казки діти виражають свої почуття, емоції; розкривають внутрішній ресурсний потенціал; виражають своє ставлення до вирішення певних ситуацій в метафоричній формі; виявляють креативність, творчість.

Структура корекційно-розвивального казкотерапевтичного заняття [3, с. 19]

Етап	Призначення	Зміст етапу
Ритуал «входження» у казку	Вчити налаштуватися на загальну роботу. Проникнути в казку	Групове налаштування. Наприклад, передавання по колу м'ячика чи будь-який інший прийом, що сприяє об'єднанню групи.
Повторення	Нагадати, що робили минулого разу, які висновки для себе зробили, який досвід здобули, чого навчилися	Вихователь пригадує разом з дітьми, що було на минулому занятті; чи використовувався ними новий досвід; як це допомогло їй в житті, чого навчилися минулого разу.
Розширення	Розширити уявлення дитини про певне явище чи предмет	Вихователь розповідає або показує нову казку, запитуючи, чи хочуть діти спробувати допомогти персонажам казки.
Закріплення	Збагачення досвіду, виявлення нових особистісних якостей	Вихователь проводить ігри, які сприяють набуттю нового досвіду; здійснюються символічні подорожі, перетворення тощо.
Інтеграція	Пов'язати новий досвід з реальними можливостями дитини, її життєдіяльністю	Вихователь разом з дітьми обговорює й аналізує, в яких ситуаціях вони можуть використовувати досвід, набутий на занятті.
Резюмування	Підсумувати набутий досвід, пов'язати його з попереднім	Вихователь підсумовує заняття, акцентуючи на послідовності того, що відбувалося на ньому; відмічає дітей за їхні успіхи, підкреслює значущість набутого досвіду; визначає конкретні ситуації реального життя, в яких діти можуть застосовувати набуті знання.

Ритуал «виходу» із казки	Закріпити новий досвід, підготувати дітей до взаємодії у звичному для них соціальному середовищі	Повторення ритуалу «входження» в заняття з доповненням. Вихователь говорить: «Ми беремо з собою все найцінніше, що відбувалось сьогодні з нами, усе, чого ми навчилися». Діти простягають руки в коло так, ніби щось беруть з нього і прикладають руки до грудей.

Проілюструємо можливості використання методів арт-терапії на казкотерапевтичному занятті на матеріалі психокорекційних казок М. Панфілової зі збірки «Лісова школа» та основні етапи цього процесу.

Етап налаштування на роботу. Вихователь розповідає дітям, що Перше вересня – це особливий день для кожної дитини, адже саме цього дня після довгих літніх канікул школа знову гостинно відчиняє свої двері й запрошує усіх дітей на навчання. Але найрадіснішим цей день є для першокласників, адже саме цього дня вони розпочинають новий шлях – шлях Країною Знань, де на них чекає так багато нового, цікавого та несподіваного.

І так само цього дня з нетерпінням чекають усі маленькі мешканці лісу – Зайчата, Ведмежата, Лисенята, Білченята та багато інших звірят, які першого вересня вперше йдуть до Лісової школи. Так-так, саме до Лісової школи. У кожному лісі є своя Лісова школа, де маленькі мешканці пізнають мудрощі лісового життя. Педагог починає розповідь:

– Так ось, Першого вересня, коли Сонечко ласкаво усміхалося нашим першокласникам, а хмаринки доганяли їх в дорозі...

Когнітивний етап. Із метою формування позитивного ставлення до школи та зняття можливого емоційно-тривожного очікування у дітей вихователь розповідає фрагмент психокорекційної казки «Смішні страхи»: ...Святково одягнені, зі справжніми портфеліками та яскравими букетами лісових квітів підходили вони до Лісової школи, де їх зустрів Іжак-вчитель. Він уважно поглядав на своїх учнів і доброзичливо усміхався. Коли прозвенів дзвінок,

учитель усіх запросив у клас і запропонував обрати парту, за якою дітям буде зручно.

Першокласники спочатку дещо несміливо пройшли у клас, але, побачивши, який він світлий та гарний, сміливо почали обирати собі парти.

– На першому уроці ми будемо знайомитися, – промовив Їжак. Спочатку ми будемо називати своє ім'я, а потім – розповідати, чим ви займаєтесь, що любляете.

Кожен учень за чергою називав своє ім'я та розповідав про своє хобі, улюблені іграшки, ігри, книжки, мультфільми тощо. Тільки маленьке Зайченя нічого не розповідало. Від напруження воно так сховалося за партою, що лише одні вушка виглядали.

Учитель Їжак підійшов до Зайчати й запитав, як його зовуть і хто ж його так налякав.

Зайчик відповів, що це його братик, який сказав, що в школі діток шмагатимуть палицями і лозинами.

Усі першокласники розсміялися.

А Їжак продовжував розпитувати Зайчика, що ж ще розповідав йому братик про школу. Виявилось, що братик Зайчати казав, що у Їжака-вчителя дуже гострі голки і що неслухняних учнів він боляче ними поколює. Цього разу разом із дітьми сміявся вже й Їжак, тож нарешті й сам Зайчик усміхнувся.

Учитель відповів, посміхаючись: – Який же твій братик фантазер! Можливо, йому не хотілося тебе відпустити до школи, тому що тепер він залишиться вдома один і йому ні з ким буде гратися. Ось тому і вигдав твій братик ці історії.

– Можливо... – вже спокійніше відповів Зайчик, – а ще він образився на мене за те, що я вище за нього стрибаю і швидше бігаю. Я дуже люблю бігати й стрибати!

– Чудово! На фізкультурі ти будеш найкращим учнем, допомагатимеш організовувати різні ігри.

Тим часом продзвенів дзвінок з уроку, і Їжак-учитель запропонував звірятам відпочити на перерві [39].

Художньо-рефлексивний етап. Мета цього етапу – не просто отримати зворотний зв'язок: запитати в дітей, чи сподобалась історія, що саме сподобалось і чому, а й створити умови для глибшого проживання казкової історії.

Для цього пропонуємо майбутнім школярам намалювати ілюстрацію до казки за такою інструкцією: «Діти, щойно ми побували у Лісовій школі. Чи сподобалась вам вона? Що саме сподобалось? Чому? А що, можливо, не сподобалось? Чому? Чи хотіли б ви побувати у цій школі? Нумо заплющимо оченята й уявімо, що ми опинилися на лісовій галявині. Прислухайтесь, як шелестить листячко над головою... відчуйте, як повіває тепленький літній вітерець... Вдихніть усі аромати лісу... Саме на цій галявині розміщена Лісова школа. Подивіться навколо: які тварини навчаються у ній? Чим займаються зараз учні? Хто і чого навчає тут учнів? Чи подобається вам у цій школі? А зараз ми розплющимо оченята, і я прошу вас зобразити на папері те, що намалювала ваша фантазія».

Після завершення роботи необхідно попросити дітей уважно поглянути на свої малюнки й позначити певною позначкою чи літерою «Я» ту тварину, якою вони хотіли би бути, якби навчалися у Лісовій школі.

Аналіз дитячих малюнків дасть вихователю змогу виявити ставлення кожної дитини до майбутнього навчання. Серед критеріїв, що свідчатимуть про готовність дитини до навчання, – яскраві кольори та загальний позитивний характер роботи, наявність школи та атрибутів шкільної діяльності, наявність образу вчителя та самого автора роботи, включення зображень персонажів до навчальної діяльності.

Когнітивний етап. Із метою формування у дітей уявлення про уроки й перерви у школі, основні правила поведінки вихователь цього разу розповідає фрагмент психокорекційної казки «**Ігри в школі**»:

Після того, як продзвенів дзвінок з уроку, першокласники радісно виходили в коридор. Лише Білочка та Вовчик скептично оглядали клас:

– Теж собі, відпочинок називається, – розчаровано промовила Білочка. Навіть пострибати ніде!

– Чому ніде? А стільці і столи для чого? – відповів Вовчик.

Білочка дуже зраділа цьому. Разом вони влаштували справжнісінькі перегони по всьому класу. Коли продзвенів дзвінок на урок, звірята так бігали, що навіть не одразу помітили учителя. Коли невгамовні першокласники зупинилися, то ніяк не могли зрозуміти,

чому ж інші учнів стояли біля своїх парт і розгублено поглядали на безлад, який зчинився в класі.

– Так, повеселилися... – вимовив Їжак. А дзвінок вже продзвенів!

Вовчик і Білочка навіть не чули його. Учитель попросив їх, щоб вони поправили усі столи і стільці. Коли усе стало в порядку, вчитель оголосив про початок уроку математики. Їжак ознайомив звірят із підручником та зошитом. У зошиті потрібно було розв'язати перше завдання: полічити і намалювати запропоновані учителем фігури. Всі справилися швидко, тільки Вовчик з Білочкою ніяк не могли справитися із завданням. Нарешті Білочці стало зовсім нецікаво, вона почала гратися горішками, які принесла у портфелику з дому.

– Чи ти справилась із завданням, Білочко? – запитав Їжак.

– У мене нічого не вийшло, – відповіла Білочка, ховаючи під парту горішки.

– Але щойно біля дошки Зайчик все пояснював! Невже ти не чула?

І тоді Білочка зізналася, що нічого не чула, адже вона ... гралася горішками.

Після цього Їжак звернувся до всього класу і запропонував дітям разом поміркувати, коли, де, як і в які ігри можна гратись.

– Можна бігати й стрибати! – радісно вигукнув Вовчик, якому дуже сподобалося стрибати по партах та стільцях разом із своєю подругою.

– Звісно ж можна, однак тільки на спортивному майданчику або ж спортзалі. А в класі або в коридорі через такі ігри може дещо трапитись. Хто скаже, що ж може трапитись?

– Можна вимастити або зламати столи і стільчики! – відповів Лис, лапкою погладжуючи свою парту.

– Можна боляче вдаритися або ненавмисно когось вдарити! – додав Зайчик.

– Так, правильно! А ще досить складно після таких ігор заспокоїтися і тоді на уроці учні стають незібраними, їй складно слухати й розуміти! – допомагав звірятам Їжак.

Звірята погодилися. Всі задумалися, у що ж їм тоді грати під час відпочинку на перерві? Чи можна грати в розвивальні ігри, в доміно, шахи?

– Звісно! – відповів учитель. Ми багато сидимо на уроках, але якщо ще й на перерві, – втомиться спина. Усі ми знаємо, що рух – це здоров'я.

– А можна нам поставити тенісний стіл в коридорі і влаштувати змагання? А ще повісимо на стінку круг і кидатимемо в ціль маленькі м'ячики! – розмірковували звірята.

– Молодці, чудові пропозиції! – похвалив першокласників учитель, – так ми і зробимо. А ще гратимемо у «Струмочок», «Плутанку» та інші ігри. Я обов'язково навчу вас. А в що можна грати на уроці?

Їжак розповів звірятам, що є цікаві ігри, які допомагають їм краще засвоїти вивчене. Вони обов'язково ознайомляться з ними на уроці, а будь-які іграшки відволікають учнів від навчання.

Білочка з Вовчиком тихенько мовили: – Ми більше не будемо, вибачте нам, будь ласка.

– Звісно, ми вам вибачаємо, адже на ваших помилках сьогодні ми всі зрозуміли, як правильно навчатися, гратись і відпочивати в школі.

Після закінчення уроку звірята почали радитись, як організувати тенісний стіл в коридорі, а учитель Їжак навчав їх грати в нові ігри. Так минув у Лісовій школі перший день [7].

Художньо-творчий етап. Головна мета і цінність цього етапу – у створенні умов, за яких збільшиться час перебування дитини у навчально-пізнавальній, нехай і казковій, але реальності. На цьому етапі заняття можливі такі варіанти художньо-творчої діяльності дітей, як:

- **малювання** – розфарбовування запропонованих зображень учнів Лісової школи, із яких потім доречно виготовити персонажів настільного театру для подальшої інсценізації фрагментів психокорекційних казок;

- **художня праця** – виготовлення персонажів казки з пластиліну або конусних фігур (формування навичок роботи із шаблонами);

- **театралізована діяльність** – інсценізація казки або її фрагмента з використанням пальчикового, настільного чи лялькового театрів.

Цінність цієї форми роботи зумовлена активним включенням дітей у ситуацію “поведінкового вибору”, коли персонажі обирають

певні моделі поведінки. Саме в цей момент і відбувається інтеріоризація (привласнення) загальнолюдських цінностей та запропонованих соціумом поведінкових моделей.

Заключно-рефлексивний етап. На цьому етапі відбувається обговорення з дітьми проведеного заняття: чи сподобалося, що саме сподобалось і чому. За можливості необхідно організувати виставку творчих виробів, похвалити кожного за активність та обов'язково пообіцяти незабаром розповісти наступну історію про Лісову школу [7].

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Окресліть алгоритм складання та аналізу казок.
2. Охарактеризуйте основні етапи казкотерапевтичного заняття: ритуал «входження» у казку; повторення; розширення; закріплення; інтеграція; резюмування; ритуал «виходу» із казки.
3. Складіть казку, використовуючи орієнтовну схему: вибір головного героя; опис місця, в якому він живе; розповідь про бажання чи мрії, яку хоче здійснити головний герой; опис перешкод і труднощів, що зустрінуться герою на шляху до мрії (як справляється з ними герой, чи допомагає йому хтось, чи перешкоджає); досягнення героєм мети (чи домагається герой бажаної мети, здійснюючи свою мрію, чи ні); трансформація станів головного героя (чи змінюється герой, пройшовши свій шлях, і в чому це виражається). Проаналізуйте казку.
4. Розробіть конспект казкотерапевтичного заняття: тема заняття, його мета, структура (вступна частина, «входження» в казку, представлення казки (її текст), аналіз казки, створення малюнків тощо, «вихід» з казки, підведення підсумків).
5. Проаналізуйте можливості використання методів арт-терапії на казкотерапевтичному занятті на матеріалі психокорекційних казок М. Панфілової «Лісова школа».
6. Проаналізуйте розвивальну програму для дітей раннього віку «Казковий світ» (автор О. А. Бредіхіна). Розробіть конспекти адаптаційних занять за програмою.
7. Розробіть методичні рекомендації щодо проведення казкотерапевтичного заняття з дітьми раннього (дошкільного) віку.

ТЕМА 6. КАЗКОТЕРАПІЯ У СПІВПРАЦІ ВИХОВАТЕЛЯ З БАТЬКАМИ

План

1. Казкотерапія у роботі з батьками.
2. Складання програми корекційно-розвивальних занять з казкотерапії. Співпраця з практичним психологом.
3. Рекомендації батькам щодо роботи з агресивними, невпевненими, сором'язливими, тривожними дітьми.

Література

Основна

1. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки : метод. посіб. Нетішин, 2015. 85 с.
2. Герман Н. І., Горобець Т. В. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога : метод. посіб. Черкаси : ВВ Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2015. 142 с.
3. Деркач О. Педагогіка творчості : казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця : ВДПУ, 2008. 48 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 310 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Тихонова Е. А. Проективная диагностика в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 208 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Кудзилов Д. Б. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2004. 144 с.
7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками. Санкт-Петербург : Речь, 2005. 220 с.
8. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 160 с.

Додаткова

9. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х т. Київ : Либідь, 2003. Т. 2. 342 с.
10. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2005. № 25. С. 203–205. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/1376/1/05bovod.pdf>
11. Паласевич І., Карпенко О. Індивідуальний підхід до дітей в умовах ДНЗ : метод. матеріали до семінар. занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, 2014. 80 с.

12. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.

13. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.

14. Філь О. В. Казкотерапія в соціально-педагогічній практиці. *Педагогічні науки*. 2008. № 1. URL : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Natural/Vznu/ped/2008_1/vypusky/2008-26-06/fil.pdf

Теоретичні відомості

Ефективність використання казкотерапії забезпечується реалізацією таких функцій, як: діагностична, прогностична, профілактична, корекційно-розвивальна, соціально-терапевтична, комунікативно-посередницька, організаторська та освітньо-виховна [14].

Так, зміст першої з них – **діагностичної функції** зумовлений специфікою практичної діяльності педагога й включає дослідження, аналіз й оцінювання особливостей розвитку особистості дитини, її взаємодії із соціальним середовищем. Реалізація цієї функції дає змогу забезпечити профілактику моральних, фізичних, психічних, соціальних відхилень, виявляючи проблему на початковому етапі її розвитку та уможлиблює спроектувати роботу не на боротьбі з наслідками, а на усуненні причин їх виникнення [12]. Для ефективної діагностики особливостей розвитку дитини вихователь має володіти спеціальними знаннями та специфікою проведення такої діагностики, уміти інтерпретувати її результати, а також співпрацювати з психологом і батьками вихованців.

З метою отримання важливої інформації про особливості світобачення дитини, її взаємовідносини з довкіллям та розуміння свого «Я» у ньому вихователь добирає проєктивні діагностики, спрямовані на виявлення того, як діти реагують на певні ситуації; як взаємодіють з однолітками, батьками, іншими дорослими; які ставлять перед собою цілі та чи уміють їх досягати; чи уміють виходити з конфліктних ситуацій тощо. Інформація, отримана у процесі казкотерапевтичної діагностики, дає змогу вихователю побачити не лише ті проблеми, над якими слід працювати, а насамперед показує ресурсний потенціал дитини, необхідний для їх розв'язання. Також у процесі розв'язання проєктивних тестів засобом казкотерапії створюється сприятлива атмосфера для розвитку творчих здібностей особистості, уяви, фантазії, мовленнєвої діяльності. «Продукт», отриманий у процесі проєктивної

казкотерапевтичної діагностики, є також чудовим розвивальним та терапевтичним засобом для самої дитини.

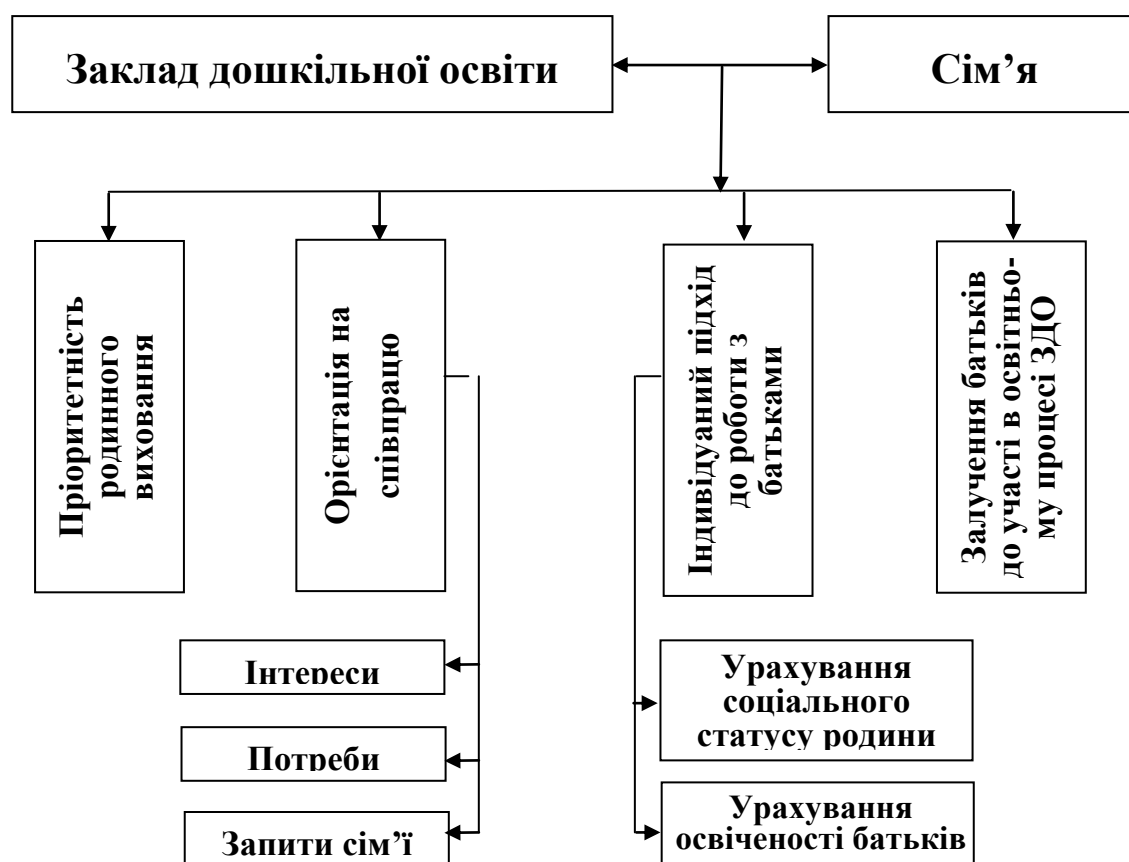
Очевидно, що діагностування пов'язане із **прогнозуванням та профілактикою**, що дає змогу передбачити виникнення проблемної ситуації та вчасно запобігти її виникненню, забезпечивши оптимальні умови для особистісного розвитку та активізації суб'єктних проявів, здібностей та можливостей кожної дитини. Якщо ж все таки виникає проблемна ситуація, то в такому випадку казкотерапія використовується з корекційною метою.

Мета **корекційно-розвивальної функції** – внести «конструктивні зміни в соціум і систему життєзабезпечення людини» [12, с. 223], яка успішно реалізується за умов проєктування і в закладі дошкільної освіти, і в сім'ях вихованців такого терапевтичного середовища, яке сприяло б особистісному розвитку дитини, а також формуванню умінь протистояти негативним впливам. Створення такого середовища пов'язане із реалізацією **соціально-терапевтичної функції**, сутність якої полягає у тому, що вихователь, впливаючи на когнітивну, поведінкову й емоційну сфери особистості дитини, за допомогою психотерапевтичних казок намагається допомогти їй змінити своє ставлення до наявних проблем і того середовища, в якому вона перебуває [12, с. 225]. Зауважимо, що за допомогою психотерапевтичних казок вихователь також передає дітям важливу інформацію про довкілля та особливості побудови міжособистісних взаємин; дитина відчуває підтримку у певних життєвих ситуаціях, поступово набуває життєвого досвіду тощо.

Важливою складовою практичної діяльності вихователя є його професійне спілкування, комунікація з дітьми та їхніми батьками, де казка може виступати своєрідним посередником під час налагодження контактів з дітьми. Відповідно до цього **комунікативно-посередницька функція** полягає у сприйнятті та розумінні особливостей дитини, створенні атмосфери позитивної взаємодії у системі «вихователь – батьки – дитина», «дитина – однолітки». Окрім того, простір казки уможливорює метафоричне вираження дитиною своїх почуттів та переживань, сприяє пошуку механізмів вироблення ефективного для розвитку дитячої індивідуальності стилю сімейного виховання [9, с. 64–65].

Організаторська функція у контексті використання вихователем методу казкотерапії передбачає його роботу щодо здійснення впливу на зміст дозвілля дітей як у закладі дошкільної освіти, так і вдома (різноманітні казкотерапевтичні техніки використовуються як своєрідне обрамлення в дозвіллевій діяльності), допомогу під час адаптації до нових умов тощо. Реалізація **освітньо-виховної функції** спрямована на забезпечення гармонійного розвитку дитини, плекання її потенційних можливостей.

Основні підходи до співпраці вихователя із сім'ями вихованців [11, с. 32].

Звичайно, перш ніж залучити батьків до співпраці, потрібно провести психологічну підготовчу роботу з кожною сім'єю. Бесіда з батьками є неодмінною умовою ефективного планування подальшої співпраці з ними. Доцільно застосувати такі форми роботи з батьками вихованців, як анкетування; індивідуальні бесіди; твір для батьків «Моя дитина, її індивідуальні особливості»; консультації; семінари-практикуми, на яких ознайомлювати батьків із особливостями

використання дидактичних, психокорекційних, психотерапевтичних, медитативних, діагностичних казок у роботі з дітьми дошкільного віку, алгоритмами їх створення разом з дитиною; специфікою поєднання казкотерапії з арт-терапевтичними методиками та техніками: ліплення, малюнку, драматизації, терапії ляльками тощо; вивчати й узагальнювати позитивний досвід сімейного виховання у цьому напрямі.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Складіть орієнтовну програму корекційно-розвивальних занять з казкотерапії для дітей раннього (дошкільного) віку.

2. Розробіть консультацію для батьків «Створюємо казку разом з дитиною».

3. Придумайте продовження до казки, що моделює архетипну ситуацію, яку переживає в своєму житті кожна дитина (дитина, як правило, ідентифікує себе з персонажем-пташеням, дерево – модель будинку, сім'ї, птахи – батьки героя: *«В лісі росло велике дерево, на вершині якого прилаштувалося невелике гніздечко. Там жила сім'я пташок: мама-пташка, тато-птах і маленьке пташеня. І ось одного разу раптом налетіла сильна буря, дерево загойдалося, нахилилося – і маленьке пташеня випало з гніздечка ... Як ти думаєш, що ж з ним трапилося далі?»*».

4. Розробіть семінар-практикум для педагогів «Казкотерапія для дітей та дорослих».

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Казкотерапія»

1. Поняття казкотерапії. Предмет та завдання казкотерапії.
2. Функції казкотерапії (діагностична, прогностична, виховна, коригувальна).
3. Напрями казкотерапії.
4. Казкотерапія як інструмент розвитку особистості дитини та її здібностей.
5. Казка як жанр літератури. Класифікація казок: художні (народні, авторські); дидактичні; психокорекційні; психотерапевтичні; медитативні казки.
6. Освітні можливості різних видів казок.
7. Алгоритм побудови дидактичних казок.
8. Алгоритм побудови психокорекційних казок.
9. Психокорекційні казки, що сприяють успішній адаптації дітей до школи.
10. Алгоритм побудови психотерапевтичних казок.
11. Психотерапевтичні казки, що сприяють успішній адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти.
12. Психотерапевтичні казки для невпевнених в собі, тривожних, несамотійних дітей.
13. Психотерапевтичні казки для несамотійних дітей.
14. Алгоритм побудови медитативних казок.
15. Діагностичні казки.
16. Вплив казки на реалізацію завдань виховання дітей дошкільного віку.
17. Корекційно-розвивальні та терапевтичні можливості казок.
18. Розвиток емоційно-вольової сфери дошкільників засобами казкотерапії.
19. Формування навичок спілкування дітей дошкільного віку засобами казкотерапії.
20. Виховання охайності й акуратності засобами казкотерапії.
21. Креативний розвиток дітей засобами казки.
22. Корекція відхилень у поведінці дітей засобами казки.
23. Терапія гіперактивної поведінки дітей засобами казкотерапії.

24. Терапія дитячих страхів засобами казкотерапії.
25. Терапія ліні засобами казкотерапії.
26. Профілактика брехні засобами казки.
27. Профілактика хвастощів засобами казки.
28. Профілактика впертості засобами казки.
29. Профілактика негативізму у дітей засобами казки.
30. Ознайомлення дітей з казкою. Методика роботи з існуючою казкою.
31. Аналіз, переписування казки (із складанням власної кінцівки або з переписуванням ситуації у казці, що викликає дискомфорт).
32. Творчі казкотерапевтичні технології у роботі з дошкільниками.
33. Правила створення казки дітьми.
34. Використання казки в терапії грою.
35. Поєднання казкотерапії з арт-терапевтичними методиками та техніками.
36. Поєднання казкотерапії й ліплення.
37. Особливості поєднання казкотерапії й малювання.
38. Поєднання казкотерапії із драматизацією.
39. Особливості поєднання казкотерапії з маскотерапією.
40. Поєднання казкотерапії із терапією ляльками.
41. Особливості поєднання казкотерапії з піщаною терапією.
42. Принципи роботи з казками.
43. Алгоритм складання та аналізу казок.
44. Етапи казкотерапевтичного заняття.
45. Своєрідні казкової формули, які виділяють кордони казкового світу, спрямовують читача (слухача) на казковий лад. Навести власний приклад ритуалу «входження» у казку.
46. Творча робота за мотивами казки.
47. Схема аналізу казки.
48. Ефективність використання казкотерапевтичних технологій в роботі з дітьми.
49. Казкотерапія у роботі з батьками.
50. Складання програми корекційно-розвивальних занять з казкотерапії.
51. Співпраця вихователя з практичним психологом.

52. Розробити рекомендації батькам щодо роботи з агресивними дітьми.

53. Розробити рекомендації батькам щодо роботи з невпевненими, сором'язливими, тривожними дітьми.

54. Розробити методичні рекомендації щодо роботи з казковими картами.

55. Розробити методичні рекомендації щодо проведення заняття з казкотерапії з дітьми раннього віку.

56. Розробити методичні рекомендації щодо проведення заняття з казкотерапії з дітьми дошкільного віку.

57. Скласти орієнтовну програму корекційно-розвивальних занять з казкотерапії для дітей раннього віку.

58. Скласти орієнтовну програму корекційно-розвивальних занять з казкотерапії для дітей дошкільного віку.

59. Підготувати казкову розповідь про себе (свою родину, своїх друзів).

60. Скласти казку, використовуючи орієнтовну схему: вибір головного героя; опис місця, в якому він живе; розповідь про бажання чи мрії, які хоче здійснити головний герой; опис перешкод і труднощів, що зустрінуться герою на шляху до мрії; досягнення героєм мети; трансформація станів головного героя. Проаналізувати казку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки : метод. посіб. Нетішин, 2015. 85 с.
2. Герман Н. І., Горобець Т. В. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога : метод. посіб. Черкаси : ВВ Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2015. 142 с.
3. Деркач О. Педагогіка творчості : казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця : ВДПУ, 2008. 48 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 310 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. Санкт-Петербург : Питер, 1998. 300 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Тихонова Е. А. Проективная диагностика в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 208 с.
7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Кудзилов Д. Б. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии. Санкт-Петербург : Речь, 2004. 144 с.
8. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками. Санкт-Петербург : Речь, 2005. 220 с.
9. Кіян Л. М. Казкотерапія – технологія розвитку психічного здоров'я і творчості дітей дошкільного віку. Олександрія, 2013. 43 с.
10. Психічний розвиток дитини-дошкільника : навч. посіб. / С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко та ін. Київ : Світич, 2004. 345 с.
11. Туріщева Л. В. Психокорекційні ігри в роботі педагога. Харків : Основа. 2007. 224 с.
12. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.
13. Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. Харків : Ранок, 2013. 160 с.

Додаткова

14. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х т. Київ : Либідь, 2003. Т. 2. 342 с.
15. Васильцова З. П. Мудрые заповеди народной педагогики. Москва : Педагогика, 1988. 160 с.
16. Вачков И. В. Сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку. Москва : Ось-89, 2001. 188 с.
17. Волков Г. Н. Этнопедагогика : учебник для студентов средних и высших педагогических учебных заведений. Москва : Академия, 1999. 168 с.
18. Деркач О. У гості до Мельпомени (Становлення та розвиток театрального мистецтва) : навч.-метод. посіб. Вінниця : ВДПУ, 2010. Ч. I. 155 с.

19. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 160 с.
20. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии : подходы, диагностика. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 256 с.
21. Литвинцева Л. Сказка как средство воспитания дошкольника. Использование приемов сказкотерапии. Санкт-Петербург : Детство-Пресс, 2010. 160 с.
22. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : Академія, 1997. 752 с.
23. Новий тлумачний словник української мови : у 4-х т. / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1999. Т. 1. 910 с.
24. Пропп В. Морфология волшебной сказки. Исторические корни волшебной сказки. Москва : АСТ, 1998. 467 с.
25. Панфилова М. А. Лесная школа : Коррекционные сказки и настольная игра для дошкольников и младших школьников. Ростов-на-Дону : Феникс, 2009. 121 с.
26. Русова С. Ф. Вибрані твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
27. Самошкіна Л. М. Посібник із підготовки до «Спецпрактикуму». Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2010. 20 с.
28. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.

Періодичні видання

29. Аматыєва О. П. Використанні елементів казкотерапії для емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2005. № 2. С. 77–84.
30. Бреусенко-Кузнецов О. А., Плетка О. Т. Зустріч із казкою. *Простір арт-терапії : міф, метафора, символ*. Київ, 2008. С. 82–84.
31. Бреусенко-Кузнецов О. А. Створення казки (або легенди) за опірними словами. *Простір арт-терапії : міф, метафора, символ*. Київ, 2008. С. 59–62.
32. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2005. № 25. С. 203–205. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/1376/1/05bovod.pdf>
33. Бурчик О. В. Казкотерапія як нова педагогічна технологія. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. № 11. Ч 1. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2006_11_1/doc_pdf/Burchik_st.pdf
34. Вознесенська О. Л., Невах Є. В. Арт-терапевтичний вплив на структури особистості в роботі з образом «Я». *Простір арт-терапії*: Київ : Міленіум, 2009. Вип. 2 (6). С. 4–15.
35. Гірченко О. Л. Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу молодших школярів. *Вісник Чернігівського держ.*

пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2009_74_1/23.pdf

36. Деркач О. Чарівна сила психокорекційної казки. *Її величність гра : теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* / за ред. Г. Тарасенко. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. С. 241–250.

37. Дронова О. О., Шаталова О. О. Лялька як засіб розвитку креативності в дошкільному дитинстві. *Розвиток творчої особистості в системі дошкільної освіти*. Слов'янськ : СДПУ, 2003. С. 126–128.

38. Євтушок Б. А., Петренко О. Б. Застосування казкотерапії як засобу психодіагностики та психокорекції при роботі зі страхами у дітей. *Наука, освіта, суспільство очима молодих*. Рівне : РВВ РДГУ. 2019. С. 173–174.

39. Кіліченко Л. М., Лещенко П. Я., Піроженко І. М. Народнопоетична творчість для дітей. *Українська дитяча література*. Київ : Вища школа, 1979. С. 29–51.

40. Клименко Н. Г. Казкотерапевтичні технології у сучасній практиці. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць КПНУ ім. І. Огієнка. 2013. Вип. 19. С. 223–239.

41. Макаренко Л. Театр – мистецтво життя. *Джміль*. 1999. № 4. С. 14–15.

42. Макєєва І. П. Казка як засіб розвитку емоційної сфери у дошкільників з порушенням поведінки. *Дошкільна освіта*. 2002. № 1. С. 70–75.

43. Осика О. Арт-терапевтичні методи як чинник морального розвитку особистості дитини. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Вип. 13. С. 218–228.

44. Плетка О. Т. Казка як вектор побудови життєвих стратегій. *Простір арт-терапії*. Київ, 2011. Вип. 1 (9). С. 58–64.

45. Руденко Ю. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку емоційно забарвленою лексикою. *Актуальні проблеми дошкільної освіти та підготовки фахівців на сучасному етапі*. Бердянськ : БДПУ, 2000. № 2. С. 18–23.

46. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. С. 293–298.

47. Сапогов В. А., Куйбіда А. С. Виховний потенціал технік казкотерапії. *Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. 2013. Вип. 39. С. 101–104. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2013_39_24

48. Терлецька Л. Казкотерапія. Дослідження творчого аспекту особистості. *Психолог*. 2004. № 35. С. 29–30.

49. Філь О. В. Казкотерапія в соціально-педагогічній практиці. *Педагогічні науки*. 2008. № 1. URL : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Natural/Vznu/ped/2008_1/vypusky/2008-26-06/fil.pdf

Предметний покажчик

Аналіз казки 24, 25, 37
Бібліотерапія 24, 25
Групове створення казки 24
Дидактичні казки 12
Діагностика 26
Діагностична функція 6, 9, 39, 43
Дописування казки 24, 26
Індивідуальне створення казки 24, 26
Казка 3, 5, 7, 8, 10, 12, 13, 15, 17, 18, 20, 23, 29, 30, 40, 43, 44
Казкова імідж-терапія 27
Казкові завдання 30
Казкотерапевтичне заняття 30
Казкотерапевтичні технології 3, 5, 21, 22, 44
Казкотерапія 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 38, 40, 42, 43, 44
Клієнтські казки 13
Комунікативно-посередницька функція 40
Корекційно-розвивальна функція 39
Кумулятивні казки 12
Літературні казки 12
Лялькова казкотерапія 24, 25, 27
Малювання казки 24, 27
Медитативні казки 10, 13, 43
Народні казки 12
Неказкові твори 11
Організаторська функція 41
Освітньо-виховна функція 39
Переписування казки 22, 24, 26, 28, 44
Прогнозування 40
Профілактика 9, 15, 44
Психодинамічна медитація 30
Психокорекційні казки 13, 43
Психотерапевтичні казки 6, 10, 14, 15, 16, 29, 38, 43, 46
Розвиток 15, 24, 26, 43, 48
Розповідання казки 24, 26
Соціально-побутові казки 12
Соціально-терапевтична функція 39
Статична медитація 30
Терапія 7, 8, 15, 43, 44
Чарівні казки 12

ДОДАТКИ

Додаток А

Чому Сергійко не боїться засинати сам

Казка для дітей, які погано засинають

Маленький Сергійко лежав під ковдрою і весь тремтів. На вулиці було темно. І в кімнаті у Сергія теж було темно. Мама поклала його спати і сама спала у своїй кімнаті. А Сергійко ніяк не міг заснути. Йому здавалося, що в кімнаті хтось є. Хлопчику здавалося, що він чув, як в кутку щось шарудить. І йому ставало ще страшніше і навіть маму покликати він теж боявся.

Раптом прямо на Сергійкову подушку приземлилася яскрава небесна зірка.

– Сергійку, не тремти, – пошепки сказала вона.

– Я не можу не тремтіти, мені страшно, – прошепотів Сергійко.

– Не бійся так! – сказала зірка і засвітила своїм мерехтінням всю кімнату. – Дивись, ні в кутку, ні під шафою нікого немає!

– А хто це шарудів?

– Ніхто не шарудів, це до тебе проник страх, але його дуже легко прогнати.

– Як? Навчи мене, – попросив яскраву зірку хлопчик.

– Є одна пісенька. Як тільки стає тобі страшно, відразу ж починай її співати! – сказала зірка і заспівала:

Живе у лісі темному страшний маленький страх,

Живе він у болотах, в темних кущах.

І з лісу не показується страшний маленький страх,

Лякається страх світла – сидить в своїх кущах.

А ще боїться сміху страшний маленький страх,

Як тільки засмієшся ти, зникає страх в кущах!

Спочатку Сергійко слухав пісеньку зірки, а потім і сам заспівав з нею. Саме тоді страх зник з Сергійкової кімнати, і хлопчик солодко заснув.

З тих пір Сергійко не боїться засинати в кімнаті без мами. А якщо раптом до нього знову прийде страх, допоможе чарівна пісня!

Хлопчик і світлячок

Казка для дітей, які бояться темряви

Я хочу розповісти тобі цікаву історію про одного Хлопчика. Це чудовий Хлопчик, але у нього була одна страшна таємниця, про яку він не міг нікому розповісти. Він боявся темряви. Але не просто боявся, а моторошно і страшно. Коли Хлопчик хотів увійти в темну кімнату, всередині у нього все стискалося. Його охоплював страх, він боявся і не міг зрушити з місця. Йому ввижались всілякі страхіття, відьми, неймовірні привиди. Ввечері та вночі в його кімнаті горів нічник, тому що він не міг заснути в темряві – йому було дуже страшно.

Він боявся наближення осені та зими, бо дні ставали коротшими, а темрява насувалася швидко і довго залишалася навколо нього. Йому доводилося вигадувати різні причини, як випросити маму чи тата, щоб вони сходили з ним в темну кімнату, коли це було необхідно. Хлопчик витрачав на все це дуже багато часу і сил. Він втомився, тому що не міг вільно і легко ходити ввечері по квартирі. Він втомився від своєї таємниці, але розповісти про це кому-небудь не міг, йому було соромно.

І ось одного вечора, коли він ліг спати, йому приснився дивний сон, схожий на казку. Коли засинаєш, то закриваєш очі і занурюєшся в темряву, і тут починається найцікавіше. Минуло кілька секунд після того, як Хлопчик заснув, і з темряви з'явилася крапка, що світиться, яка стала поступово збільшуватися в розмірах і сяяти дуже ніжним блакитним світлом. Уважно роздивляючись цю точку, Хлопчик побачив в ній маленького Світлячка. Світлячок був дуже кумедний, у нього було добре, усміхнене обличчя. Він весь світився ніжним і теплим світлом. Світлячок випромінював любов і добро. Чим уважніше Хлопчик дивився на Світлячка, тим він ставав більший. І коли можна було розгледіти його крильця, лапки, хоботок, Хлопчик почув його тихий, ніжний голосок.

Світлячок звернувся до Хлопчика, і ось що він сказав:

– Здрастуй, я прилетів, щоб допомогти тобі розгадати твою страшну таємницю, яка забирає у тебе стільки часу і сил. Я вже допоміг багатьом хлопчикам і дівчаткам розгадати їхні страшні таємниці.

Уяви собі, що ти дивишся на себе в дзеркало і бачиш там своє відображення. Коли починаєш корчити гримаси, ти бачиш в дзеркалі

відображення потворних осіб, а якщо будеш дивитися в дзеркало з посмішкою, любов'ю і добром, то побачиш там відображення ласкавого і доброго хлопчика.

Темрява – це те ж дзеркало. У темряву потрібно йти з радістю і посмішкою, тоді всі монстри перетворюються в добрих гномів, ласкавих фей, ніжних кумедних звірят, які раді тобі і готові з тобою дружити і гратись. Треба тільки посміхнутися і сказати: «Я хочу з вами дружити!» І все відразу ж зміниться. Якщо спочатку тобі буде важко це зробити, я подарую свій чарівний ліхтарик. Він освітить дорогу в темряву, і ти спокійно зможеш входити в будь-які темні кімнати. Чарівний ліхтарик буде завжди з тобою, і зберігатись він буде в твоєму серці. Вдень він дасть тобі тепло, а вночі освітить для тебе дорогу. Щоб ліхтарик почав світити, приклади долоньки до грудей і відчуй, як в них передається тепло. Як тільки долоньки стануть теплими, це буде означати, що чарівний ліхтарик вже в твоїх руках і ти можеш сміливо входити в будь-яку темну кімнату, яка перетвориться у веселий, казковий світ добрих друзів.

Ой, – сказав Світлячок, – вже світає і мені пора відлітати. Коли світло, я перетворююся на звичайного маленького жучка.

Це темрява робить мене таким красивим, казковим, загадковим. Якщо тобі потрібно буде зі мною поговорити або щось запитати, поклич мене, і я прийду до тебе, але тільки вночі, коли темно. Ти відразу зможеш мене впізнати і ні з ким не переплутаєш. До побачення і запам'ятай: з чим ти приходиш, те й отримуєш. Якщо це добро і любов, то ти отримаєш добро і любов, якщо це страх і злість, то отримаєш страх і злість. Нехай з тобою завжди буде любов і добро, – крикнув Світлячок вже здалеку.

Хлопчик прокинувся дуже бадьорим і веселим. Весь день він чекав, коли настане вечір і стане темно. Йому хотілося спробувати зробити те, чому його навчив Світлячок. Увечері, коли стемніло, він встав на порозі темної кімнати. Спочатку він посміхнувся, потім притиснув долоні до грудей і відчув, як звідти в руки передається тепло, і коли долоні стали дуже теплими, він глибоко зітхнув і ввійшов до кімнати. Все вийшло так, як говорив Світлячок. Кімната перетворилася. Вона була наповнена друзями, і всі страховиська розбіглися. Хлопчик був дуже радий і сказав голосно-голосно: «Спасибі тобі, любий, добрий Світлячок!»

Історія про те, як Люда навчилася доробляти справи до кінця

Жила-була дівчинка Люда. Дуже вона не любила доробляти всі свої справи до кінця, завжди кудись поспішала. Почне книжку розглядати і кине на половині. Почне допомагати мамі посуд мити, виміє тарілку, кран не закриє. Підмете підлогу, обов'язково забуде віник посеред кімнати.

Мама їй багато раз говорила: «Донечко, потрібно доробляти всі розпочаті справи до кінця і не кидати “на половині дороги”». Але Люда весь час поспішала і поспішала.

Якось пішла Люда з друзями з садочку на екскурсію в зоопарк. Вони довго ходили, розглядаючи звіряток, слухаючи розповідь вихователя. Було дуже цікаво. Але Люда і там встигала зробити «сто справ відразу»: і з подругою поговорити, і розглянути надувну кульку у хлопчика, який проходив повз, і тварин порахувати.

Коли діти повернулися з екскурсії, вихователь запропонувала намалювати побачене в зоопарку і принести малюнки після вихідних для виставки. Всі діти з радістю погодилися.

Прийшла Люда додому і розповіла мамі і татові, як вони цікаво провели час в зоопарку і про завдання вихователя.

Взяла Люда альбом для малювання, кольорові олівці і сіла за стіл малювати. Малює Люда ведмедя, але не пам'ятає, якого він був кольору, де він живе, що про нього розповідала вихователь. Почала малювати мавпочку, побачила м'ячик і побігла грати, кинувши малюнок, не намалювавши мавпочці хвоста.

Пограла в м'ячик, сіла даліше малювати. Почала Люда малювати жирафа. Намалювала голову, шию, тулуб, три ноги, як побачила за вікном пташку, вирішила розглянути її ближче, знову кинула малюнок і побігла до вікна.

І так вона малювала всіх тварин: кому лапи, кому хвіст, а кому й голову не намалює.

Настав вечір. Лягла Люда спати і сниться їй сон, що вона з друзями знову в зоопарку. Бачить вона в клітці ведмедя – половина вовни коричнева, інша половина біла. Плаче він, тому що одна половина хоче в холод, а інша тут залишитися бажає. Йдуть вони до клітки з мавпою – і у тієї сльози. Не може вона тепер без хвоста

висіти на гілці. Жираф кульгає на трьох ногах, крокодил без хвоста не може плисти. Плачуть звірі і голосять, кажуть, що намалювала їх такими дівчинка. Дуже вони хотіли б стати такими, як раніше. Соромно стало Людді.

Прокинулася дівчинка засмучена, побачила на столі свій малюнок, на ньому всі звірі, як в зоопарку увісні. Розповіла вона мамі свій сон. Заспокоїла мама Людду і порадила їй домалювати малюнок, не поспішаючи, акуратно.

Сіли вони разом і стали домальовувати всім тваринам відсутні хвости і ноги. І розфарбовували в ті кольори, які підходять для кожної тварини. Домалювала Люда малюнок, мама похвалила її і сказала:

«Донечко, давай з тобою ще раз сходимо в зоопарк».

Прийшли вони туди, проходять повз тварин і побачила Люда, що всі звірі дивляться на неї без сліз і по-доброму. І вирішила з тих пір Люда все робити, не поспішаючи, і до кінця.

Як Андрійко гостей зустрічав
Казка для дітей, які соромляться

Андрійко – дуже сміливий хлопчик. Він не боявся ні тигра, ні грому, навіть порохотяга. Він боявся тільки гостей – вірніше, він їх соромився! І коли гості приходили до них додому, він з ними не вітався, не розмовляв, а ховався під ліжку. Або закривав очі і прикидався чимось непомітним – іграшкою, тумбочкою, велосипедом. Гості дуже дивувалися і починали голосно шукати його: «Де ж Андрійко? Ми його не бачимо! Де хлопчик? І звідки тут взявся велосипед?»

А одного разу, коли прийшли гості, Андрійко раптом перетворився в мишку! Побачив нірку і кинувся до неї з усіх ніг – ховатися. Але не тут-то було – до цієї ж нірки бігло мишеня. Андрійко з мишеням зіткнулися лобами біля входу в нірку. Спочатку обидва злякалися, а потім зраділи і подружилися.

– Я втік від кішки! – пропищало мишеня. – Вона хотіла схопити мене і з’їсти! А ти від кого ховаєшся?

– Я від гостей, вони зараз сюди прийдуть, – прошепотів Андрійко. – Я їх боюся!

– А хто такі гості? Вони дуже страшні? Вони теж тебе з’їсти хочуть? – злякано запитало мишеня.

– Ні, що ти, – відповів Андрійко. – Вони хлопчиків не їдять. Вони зі мною хочуть привітатися!

– Як це? – затремтіло від жаху мишеня. – Як це привітатися?!

І закричало в нірку: «Миші, рятуйтеся, гості йдуть! Зараз вітатися будуть!!!»

Миші в нірці заметушилися, з жаху запищали:

– Ой, ми пропали! Жахливі гості зараз з нами привітаються! Горе нам, горе!

Вони ховалися один за одного, закривали очі, лізли під ліжку.

Андрійкові спочатку стало смішно, як мишки гостей бояться, боягузи! А потім йому стало соромно – він же і сам від гостей ховається, немов би вони його з’їсти можуть.

– Ні, вони не страшні, – спробував він заспокоїти мишей. – Вони навіть дуже-дуже хороші, не бійтеся, – але миші не вірили. – Ну, хочете, я зараз до них вийду, привітаюсь, і нічого зі мною не

станеться! Чесно-чесно! А потім ми з ними чай пити будемо. З тортиком!

– А ти мене почастуєш крихтами від торта? – зацікавилось мишеня.

– Обов'язково! – пообіцяв Андрійко своєму новому Другу.

Андрійко знову перетворився в хлопчика і відважно привітався з гостями:

– Добридень!

А з нірки на нього дивилися всі миші і дивувалися, який це сміливий хлопчик.

Гості теж здивувалися, що Андрійко їх більше не соромиться. І зраділи. І всі разом пішли пити чай з крихтами від торта. Ой, ні, не з крихтами, а з тортом! Крихти Андрійко мишкам в нірку відніс!

А маленьке мишеня всім хвалилося:

– Це Андрійко, мій друг. Він дуже сміливий! Він не боїться ні кішки, ні грому, ні порохотяга. Він навіть з гостями не боїться вітатися!

Маленька Істерика

Казка для дітей, які вередують

У маленькому будиночку жила маленька Істерика. Вона любила ходити в гості до маленьких хлопчиків і дівчаток. Деякі дітлахи не надто любили Істерику, тоді вона довго у них не затримувалася. Йшла шукати когось, хто б їй порадів і запрошував до себе. Одного разу маленька Істерика знайшла собі чудового друга – чотирирічного хлопчика Сашка.

Мама з Сашком збиралися йти на вулицю гуляти, коли Істерика побачила його вперше. Мама попросила малюка взуватися, одягти гарні нові сандалики.

– Не хочу! Не буду! – сказав Сашко.

– Будь ласка, тобі в них буде зручно і легко бігати, – наполягала мама.

Не хочу! – починав вже кричати Сашко. І тут з'явилася подружка Істерика. Вона показала, як потрібно голосно кричати, тупати ногами і сильно плакати. Сашко так захопився разом з Істерикою, що навіть впав на підлогу і почав кричати. Істерика раділа – вона ставала все більшою і сильнішою. Хлопчик вже не чув, що говорила мама.

Нарешті мама взяла сина на руки, обійняла його міцно, потім віднесла у ванну і вмила водою.

Сашко і сам здивувався, коли заспокоївся. Сандалики він вибрав разом з мамою. Вони йому дуже сподобалися в магазині. Насправді, Сашковим ніжкам було зручно стрибати і бігати. Коли нарешті мама з сином зібралися і вийшли на вулицю, Істерика вирішила прогулятися теж. Свіже повітря корисне, та й у неї тепер є новий друг Сашко.

Хлопчик грався на майданчику. Це був хороший майданчик: і гірки, і гойдалки, і пісочниця. Істериці ставало вже нудно. Вона не любила дітей в гарному настрої. Істерика збиралася вже йти, але тут до Саші підійшла мама і сказала:

– Сашко, нам пора додому. Пообідаємо і ляжемо відпочити.

– Мамочко, але я зовсім не хочу обідати, – Саша звичайно зголоднів, але дуже не хотілося йти.

– Ми обов’язково вийдемо після обіду і відпочинку. Дивись, і всі твої друзі розходяться по домівках, – мама ласкаво взяла сина за руку.

Ось тут Істерика почала діяти. Саша висмикнув руку, втік від мами. Мама спробувала зловити синопка і спокійно пояснити, що вони пообідають, посплять і знову повернуться на майданчик. Але все було знову марно. Істерика розійшлася. Сашко кричав, стукав ногами. Істерика раділа – всі мами, тати, бабусі, дідусі і, звичайно, діти дивилися на Сашка. Як цікаво, виявляється, влаштовувати істерики на вулиці – стільки глядачів.

Мама взяла сина на руки і понесла додому. Істерика ледве встигала втекти за ними. Зрештою, вона відстала, адже бігати швидко у неї не було сил, та й дуже їй хотілося послухати, що скажуть глядачі з дитячого майданчика.

На наступний ранок Сашко грався у своїй кімнаті.

– Привіт, – привіталася Істерика.

– Привіт, – відповів хлопчик, – а ти хто?

– Я твоя найкраща подружка – Істерика.

– Так? Я не думав, що у мене є така подружка, – здивувався Сашко.

– Тепер є. Я вчора була поруч з тобою і мамою цілий день. Мені дуже сподобалося. У тебе так добре виходить плакати.

– Я вчора дуже втомився, – поскаржився він.

– Ой, дивись, твоє місто з кубиків розвалилося. Давай разом засмутимося і будемо кричати? – Істерика вже починала плакати і зібралася зруйнувати залишки міста.

– Не буду я плакати! – спокійно сказав Сашко, – я просто побудую цей будиночок ще раз.

– А що, цукерку ти не хочеш? – хитро посміхнулася Істерика.

– Хочу! – зрадив Саша.

– А мама не дає. Давай покричимо, звалимося на підлогу і будемо сильно бити ногами? – Істерика вляглася на підлогу і почала стукати ногами і руками.

– Ні не хочу!

В кімнату зайшла мама.

– З ким це ти тут розмовляєш? – запитала вона сина.

– З моєю новою подружкою Істерикою. Не хочу з нею дружити, а вона не йде!

Істерика показала Сашкові язика і ображено відвернулася. Мама взяла його на руки, поцілувала і сказала:

– Правильно, мій улюблений хлопчик. Істерика тільки забирає у тебе сили і засмучує. Ти подивися на неї: вона виросла і стала сильнішою, а ти вчора так сильно втомився і у тебе боліли очі. Нам не потрібна Істерика, ми завжди можемо спокійно домовитися.

Сашко озирнувся. Нова подружка кудись пропала. День пройшов добре. Саша іноді вередував, але Істерика не приходила. Вона була дуже хитрою. Чекала поки всі про неї забудуть, щоб знову забігти в гості.

Через два дні Сашко з мамою були в магазині. Дуже захотілося хлопчикові цукерку. Він знав, що вдома лежать точно такі ж. Але треба було саме зараз! Хлопчик уже зібрався плакати, як раптом побачив, що поруч з продавцем стоїть його подружка Істерика. Махає йому рукою і посміхається!

Потім вона почала плескати в долоні і примовляти:

– Сашко, давай! Дивись скільки людей! Зажадай у мами цукерки! Нам всім буде весело. А мама точно тобі купить все те, що ти просиш.

І так весело підстрибувала на одній ніжці і крутилася від щастя.

Сашко взяв маму за руку, і сказав тихо і спокійно:

– Мамочко, вона знову прийшла, ця Істерика.

– Не бійся, мій хороший, я з тобою!

Істерика розлютилася. Почала махати своїми маленькими кулачками і щось викрикувати. Але нічого не могла зробити. Сашко міцно тримав мамину руку і думав про те, що зараз вони повернуться додому, і він спокійно з'їсть цукерку.

Шкідлива подружка пішла. Вона більше не поверталася до Сашка. Звичайно, траплялося таке, що хлопчина вередував. Але він дуже не хотів, щоб Істерика повернулася. Тому завжди слухав, що говорить мама, і намагався не вередувати.

А маленька Істерика в маленькому будиночку думає до якої дитини піти в гості. Дуже вже вона хоче вирости великою і сильною! Не впускайте її!

Тренінг для студентів «Особливості використання техніки «Казкові фігурки»»

Мета: ознайомлення студентів із технікою «Казкові фігурки»; розвиток особистісних професійно важливих якостей.

Час проведення: 1 год. 30 хв.

Обладнання: папір, олівці, фарби, фігурки казкових чи мультиплікаційних персонажів (для групової роботи кількість фігурок не повинна бути меншою за кількість осіб у групі).

Інструкція: «Перед Вами розкладені різні фігурки. Уважно їх розгляньте й оберіть для себе одну; опишіть її та обґрунтуйте свій вибір».

Після цього студентам пропонуються такі завдання:

- вибрати фігурку героя і ввести його до існуючої казки (в групі чи індивідуально);
- вибрати фігурку героя і скласти казку, почавши з опису героя (письмово чи усно, в групі чи індивідуально);
- обрати декілька фігурок героїв (ролі за В. Проппом [24]) і скласти з ними казку (індивідуальна робота);
- кожному члену групи обрати фігурки героїв, розподілити ролі (при цьому може бути декілька «помічників», героїв, «шкідників» тощо) і скласти казку з використанням обраних фігурок (групова робота, запис по колу);
- намалювати обраного персонажа в контексті створеної казки (який це казковий момент, що робить в ньому персонаж тощо);
- для вирішення певної проблеми (наприклад, відхилень у поведінці дітей, подолання негативних рис характеру, дитячих страхів) обрати фігурку (негативний персонаж) на роль окресленої проблеми / якості, а іншу (позитивний персонаж) – на роль її вирішення / позитивної, бажаної якості. Продумати взаємодією цих персонажів.

Орієнтовний перелік запитань обговорення завдань тренінгу: які почуття виникали у Вас при виборі тої чи іншої фігурки; чи нагадує Вам когось обрана фігурка; які якості описаних Вами фігурок притаманні Вам; яку роль відіграють ці якості у Вашому

житті; чи схожі описані в казці події на Ваше життя; що для Вас є ресурсним в обраному персонажі; оберіть ресурсну для вас фігурку й опишіть її; чи притаманні якісь із якостей фігурки Вам.

Аналізуючи отриману в результаті казку, особливу увагу слід звертати на доцільність і органічність вплетення нового персонажа, його взаємодію із іншими героями казки, а також на характер завершення казки.

Зразок набору фігурок казкових та мультиплікаційних героїв для техніки «Казкові фігурки»

Навчальне видання

Ірина Паласевич

КАЗКОТЕРАПІЯ

**Методичні рекомендації до семінарських занять
для фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»**

Редакційно-видавничий відділ

**Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка**

**Головний редактор
Ірина Невмержицька**

**Технічний редактор
Наталія Кізима**

Здано до набору 30. 06. 2021 р. Підписано до друку 07. 07. 2021 р. Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим. Ум. друк. арк.4,00. Зам.50.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24. к. 42.